

VÅRE
ROVDYR

Nr. 1/2011

Årgang 25

Forside:
Leopard.
Foto: Rune
Bjørnstad.

Bakside:
Jerv.
Foto: Rune
Bjørnstad.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Side 4
Det er en leopard på
kjøkkenet!

Side 10
Norsk ulvestatus pr. 15. mars

Side 11
Albert W. Ovesen til minne

Side 16
Jerven – en flittig gjest
ved gaupas matbord

Side 18
Lisensjakt på ulv 2011

Side 20
Kommentar til NINA Rapport 147
om hekkende jaktfalk i Nord-Norge

Side 24
30 års sporing kronet
med ulvekontakt

Side 26
Svensk lisensjakt på
ulv

Side 28
Minneord om en britisk faunakamerat

Uforsvarlig norsk ulveforvaltning

I 2010 ble det dokumentert at Norge hadde tre ynglende ulvepar. Stortingets bestandsmål fra 2004 om tre årlige ynglinger av ulv i helnorske revir innenfor ulvesonen ble med andre ord første gang oppnådd etter sju sporingssesonger. I 2007 var det null ynglinger!

2011 startet med at tre ulver ble skutt og drept under lisensfelling i februar. Osdalsulvene var på feil plass. En buffersone ble etablert, men den lå for langt sør til å omfatte arealbruken til Osdalsdyra. De oppholdt seg i et område hvor det ikke finnes utmarksbeitende sau, men hva hjalp det når grensen for hvor de kunne være går lenger sør. Alle tre ulvene ble dessuten feilskutt eller skadeskutt. Det viser at lisensjaktordningen på ulv er feilslått. Også kvotejakten på gaupe i Hedmark innebar store problemer med skadeskyting. Et kompetent statlig jaktlag burde i stedet foreta disse avlivingene.

I mars kom meldingen om at Slettåshannen ikke var registrert på lenge. Trolig har tispa vært alene i parringstida, og dermed kan man ikke forvente yngling senere i år. Hvis hannen er borte, er den høyst sannsynlig skutt ulovlig. En hann mangler også i Kynnareviret. I Østfold er det fremdeles usikkerhet med tanke på par og dyr.

Er det Julussaparet som blir det eneste helnorske ynglende par i 2011? Ett år etter at bestandsmålet er nådd, kan vi risikere at vi igjen ligger under det ytterst beskjedne bestandsmålet på tre helnorske ynglinger. Norge har en millimeterforvaltning av rovdyr som medfører at man bare en sjelden gang oppnår Stortingets bestandsmål for ulv. Det burde så klart ha vært omvendt.

Nå er det på tide at Norge for en gangs skyld tar ansvar, og det ligger det vel til

Gjestekommentar

Victoria Østrem Poléo

Leder i Miljøvernpartiet De Grønne, Hedmark. Daglig leder i Åklang, senter for dypøkologi. Ansatt som biolog og pedagog i Skolopender AS. Med i den norske kjernegruppa for Center for the Advancement of the Steady State Economy (CASSE).

Om gråbein og hatets anatomi

Jeg tror det er viktig å ta på alvor en sosialpsykologisk side av rovdyrkonflikten. I et innlegg på Facebook-gruppa «Bygdefolk for rovdyr» var det for en tid siden en som skreiv «tenk så problemfritt livet ville vært uten ulv». Men det ville det sjølsagt ikke. Livet vil jo ikke bli problemfritt uten ulv! Men det er en interessant ytring, og jeg tror kanskje ulven har fått en enorm symbolverdi for de problemene en del folk på bygdene opplever. Sinnet kommer av at de ikke sjøl helt skjønner hva som hender, og at de i bunn og grunn føler en enorm tilkortkommenhet. Jeg tenker bare fritt: i løpet av noen generasjoner tømtes bygdene for ungdom; de dro inn til byen og ei ny tid, og Prøysen beskriver levende hvordan en del av dem kom tilbake og var blitt for fine for hjembygda si. De som blei igjen, hvilken motivasjon hadde de? Ikke veit jeg, men mange av dem så nok ikke for seg en framtid som akademikere eller funksjonærer. I stedet ble de sittende og se hvordan bygda tørka inn, og hvordan mange gamle slitere ikke lenger hadde noe å tro på.

Bønder har ikke hatt særlig status på lenge, og verden i dag er strukturert på en sånn måte at en bonde må bruke mer enn et døgn på å tjene det en frisør kan be om etter en halvtimes klipp. Det nytter ikke å hevde at «jammen, vi produserer jo maten alle trenger!» For mat har ingen verdi, den skal bare være billig. Og i

overflod. Når ingen bryr seg og folk flest later til å synes bønder er dumme, treige og late, er det ikke til å undre seg over verken raseriet eller at konflikten forskyves til noe annet enn hva det egentlig handler om. Dette er et klassisk sosialpsykologisk fenomen: en føler seg pressa, men får ikke rydda opp i det, enten fordi presset kommer fra en for stor overmakt eller fordi en ikke sjøl forstår situasjonen. De vanskelige følelsene, logisk nok sinne, tas ut på noen som ikke har skyld, men som står lage-lig til for hogg og ikke kan forsvare seg. Hakkeloven er vårt best kjente bilde på dette; høna hakker ikke tilbake på den som hakket henne, men på den som står under henne i rang og styrke, og som aldri har gjort henne noe. Det er akkurat så urimelig og lite konstruktivt som det høres, og for oss som har litt bedre hukommelse enn høner blir sånne konflikter til dype spor. Dette er hatets anatomi.

Dette er, etter min mening, grunnen til at lisensjakt som konfliktdempende tiltak er så håpløst, en kan ikke dempe konflikter ved tiltak som ikke har med konflikten å gjøre! I Sverige ble det gjort en studie om rovdyrproblematikken av samfunnsvitere, ikke biologer. Samtalene mellom forskere og lokalbefolkning ble annerledes, og det kan virke som om noen følte seg mer sett og hørt, for i et tilfelle sies det: «det er ju inte vargen vi är förbannade på!» Og så fortelles det om dette med lokalsamfunn som ikke fungerer, om liv som har blitt til eksistens,

og at folk som har vært vant til å ordne opp sjøl får pålegg fra «sentrale myndigheter» - som ingen noen sinne har sett!

Et raseri som uttrykkes med vikarierende argumenter; at det hevdes å være en annen årsak til problemet enn det som er tilfelle – kan ikke bli forståelig for andre. Sånn mener jeg rovdyrargumentasjonen er; det er vanskelig å ta noen av argumentene på alvor, som at 25 ulver skal utgjøre et være eller ikke-være for den norske bonden. Og at ingen som uttaler seg positivt om rovdyr veit hva de snakker om; de er enten byfolket eller har ikke sett en sau. Hvis det fastholdes at «jo, jeg har bodd på bygda hele mitt liv, og faren min har drevet med sau hele live», så ljuger de. I tillegg går diskusjonen hele tida etter person og ikke sak, mest mulig under beltestedet. Det er ikke ønske om en saklig debatt, det er ikke ønske om løsning.

Hvorfor? Fordi da blir det åpenbart at «problemet» ikke var det egentlige problemet? Livet blir ikke uproblematisk uten ulv, og folk slutter heller ikke å sulte i den tredje verden, slik det blei framstilt i en artikkel her forleden. Men kanskje kan vi forsøke å finne den tredje vei. Jobbe for et samfunn hvor bønderne får tilbake verdigheten, og hvor vi stiller rimelige krav til dem. Økonomisk kompensasjon er ingen god medisin for manglende sjølrespekt.

rette for at vi kan klare, men da må politikerne vise at de tør ta ansvar. Øst for Glomma finnes det knapt utmarksbeitende sau. Dagens saue-næring, med en driftsform som er helt forkastelig, skaper dagens rovdyrproblemer. Når sauen er borte fra områdene øst for Glomma, burde det ikke være noe problem å øke antallet helnorske ulveynglinger – og i tillegg utvide ulvesonen i nord hvor det ikke er sau.

Arne Flor

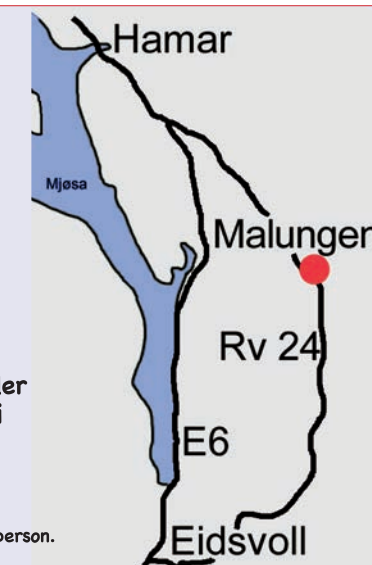
Foreningen Våre Rovdyr
arrangerer årsmøte på
Malungen Gjestegård
i Hedmark

Lørdag 21. mai

Kl. 15.00 Årsmøte
Ca. kl. 17.30 Middag
Kl. 19.00 Foredrag

Påmelding til FVR på tlf. 22232389 eller
pr. e-post til yk@fvr.no innen 8. mai

Middag lørdag uten overnatting kr. 250
Middag lørdag og overnatting fra lørdag til søndag:
Middag + enkeltrom m/frokost: kr. 815 pr. person
Middag + toseningsrom/treseningsrom m/frokost: kr. 600 pr. person.

Det er en leopard på kjøkkenet!

Leopardene faller ofte ned i brønner og vannmagasiner. Foto: John Linnell.

Av John Linnell, Morten Odden, Sunetro Ghosal og Vidya Athreya

Se for deg et jordbrukslandskap uten naturlige habitater eller ville byttedyr større enn en rotte. Legg til en befolkningstetthet på 300 personer pr. kvadratkilometer og en av verdens tettste leopardbestander. Summen blir en surrealistisk cocktail med potensial for ekstreme konflikter. Overraskende nok er dette kulissen for en forbløffende sameksistens og toleranse, i hvert fall mesteparten av tiden!

Deccanplatået strekker seg ut over store deler av de vestlige og sentrale delene av India. Platået grenser til fjellkjeden *Western Ghats* som ligger parallelt med Indias vestkyst. Her er klimaet tørt, og regn faller nesten utelukkende under monsunen, fra juni til august. Regnvannet har gravd ut en rekke dype daler som skjærer seg tvers gjennom et åslendt terreng. Frem til 1970-tallet var landskapet dekket av tørre kratt, og jordbruket var magert og høyst

sesongbetont. Bygging av demninger og brønner gjorde det mulig å drive irrigert landbruk, og i dag fremstår dalbunnene som grønne og frodige striper i det ellers tørre og ufruktbare landskapet. Her dyrkes det mye sukkerrør i tillegg til mange typer grønnsaker. Teknologien er enkel. Okser brukes til pløying og transport, og innhøsting blir gjort for hånd. Irrigasjonssystemet støtter likevel et høyt produksjonsnivå, og befolkningstettheten har økt til over 300 personer pr. kvadratkilometer. De fleste hushold har noen geiter, og i området opererer grupper av nomadiske gjeterer som etter innhøstingen beiter dyra gjennom lappeteppet av avlinger. Overgangen til omfattende jordbruk har ført til tap av naturlige habitater, og det eksisterer knapt ville byttedyr større enn en rotte eller hare.

Dette er ikke stedet hvor du forventer å finne et av verdens største kattedyr, leoparden. I løpet av de siste ti årene har et

økende antall av disse kattene blitt observert i det sukkerrør-kledde landskapet. Det rapporteres ofte at husdyr, og ved enkelte anledninger også mennesker, blir drept av leoparder. Den dominerende oppfatningen har vært at leopardene har forvillet seg ut fra nærliggende skogreservater, og responsen på konflikter har ofte vært å fange dyra for å transportere dem tilbake til skogen. Etter et økende antall observasjoner av leopardhunner med unger i området er det blitt tydelig at dette slett ikke bare er streifdyr, og at det må gjøres vurderinger om nye forvaltningstiltak. Et problem er at vi vet lite om leoparder i slike miljøer, og vurderingene er derfor vanskelige.

Takket være finansiering fra den norske ambassaden i New Delhi og Norges forskningsråd fikk Norsk institutt for naturforskning (NINA) muligheten til å starte et indisk-norsk forskningssamarbeid i 2008.

Vi valgte å starte i området rundt byen Akole i den vestlige delen av delstaten Maharashtra, bare noen hundre kilometer øst for millionbyen Mumbai. Leopardobservasjoner er ikke uvanlige her, og de blir ofte sett i nærheten av, eller til og med inne i, folks hus. Det skjer påfallende ofte at de ellers så smidige leopardene faller i noen av de mange brønnene og vannmagasinene i området.

Vår første målsetning var å få en oversikt over leopardbestanden i regionen. Bruken av automatiske viltkameraer er en velegnet og etablert metode i studier av leopard da dyrenes prikkemønster gjør det lett å identifisere individer ut fra fotografier. I 2008 satte vi opp 40 kameraer innenfor et 200 kvadratkilometer stort område rundt byen Akole. I løpet av en måned fikk vi hele 84 bilder av elleve ulike leoparder, inkludert bilder av voksne hunner med små unger. Vi innså raskt at dette var bofaste og reproduserende dyr, og ikke forvillet streifere. Ved bruk av kamerafellene og DNA-prøver fra innsamlede leopardeskremter kom vi fram til at området hadde ca. 6 leoparder pr. 100 kvadratkilometer, en av de høyeste tetthetene noen gang målt i hele verden. Tettheten av gaupe i Sør-Norge er til sammenligning ca. 0,3 pr. 100 kvadratkilometer. Enda mer overraskende var alle bildene av andre rovdyrarter, som stripehyene, rustflekktatt, jungelkatt, gullsjakal, bengalrev, små snikekatter og mungoer. Vi observerte også ulv i de nærliggende åsene, og det var nesten bare tigere som manglet. Det vi faktisk fant var

et nesten intakt rovdyrsamfunn i et område uten noen form for naturlig habitat, og med få ville byttedyr.

Vårt neste steg var å benytte GPS-GSM-halsbånd på et lite antall leoparder for å få innsikt i hvordan de brukte landskapet. GPS-merking har blitt en standardmetode i Norge, men fanging og merking av ville dyr er sjelden blitt gjort i India. Heldigvis var de lokale viltforvaltningsmyndighetene samarbeidsvillige, og vi fikk tillatelse til å gjøre forskningsarbeid i områdene rundt Akole. I 2009 og 2010 fulgte vi en voksen hunn kalt Lakshai og en ung hann kalt Jai, som vi tror var Lakshai sin voksne sønn fra et tidligere år. I løpet av året halsbåndene satt på så vi at byen Akole med omkring 20.000 innbyggere faktisk var sentrum for deres territorier. Begge leopardene bevegde seg regelmessig i byens gater om natten og ofte gjennom labyrinter av omliggende hus, gårder, åkrer og veier. Lakshai og Jais territorier var bare ca. 10 kvadratkilometer, altså svært små i forhold til det som er vanlig for store rovdyr. Til sammenligning bruker norske gauper områder på mellom 300 til 3.000 kvadratkilometer. Lakshai fødte valpekull i en sukkerrørplantasje 300 meter fra utkanten av byen. Like ved lå en vei der byens skolebarn spaserte hver dag på vei til skolen. Hun holdt seg på dette stedet i nesten to måneder. Om natten jaktet hun i territoriet sitt, og om morgenen gikk hun tilbake til skjulestedet blant sukkerrørene.

◀ Bitt av leopard. Foto: John Linnell.

Geit skadet av leopard. Foto: John Linnell.

Landskapet rundt Akole. Foto: Jørn Thomassen.

Hva i all verden lever disse leopardene av? Over 60 prosent av ekskrementene vi samlet inn inneholdt hund! I tillegg besto dietten av geit, gris, sau, storfekalv og av og til mindre, ville byttedyr. Dette ble bekreftet i intervjuer med husholdninger i området. Mange rapporterte tap av en og annen geit til leopardene, men det var langt vanligere å miste hunder. I flere tilfeller

ble hundene jaget av leoparder helt inn i husene hvor de søkte tilflukt. Mens geitene og sauene vanligvis var godt beskyttet, gikk hundene og grisene fritt rundt i landskapet, hvor de forsynte seg av overflødig avfall som lå rundt omkring.

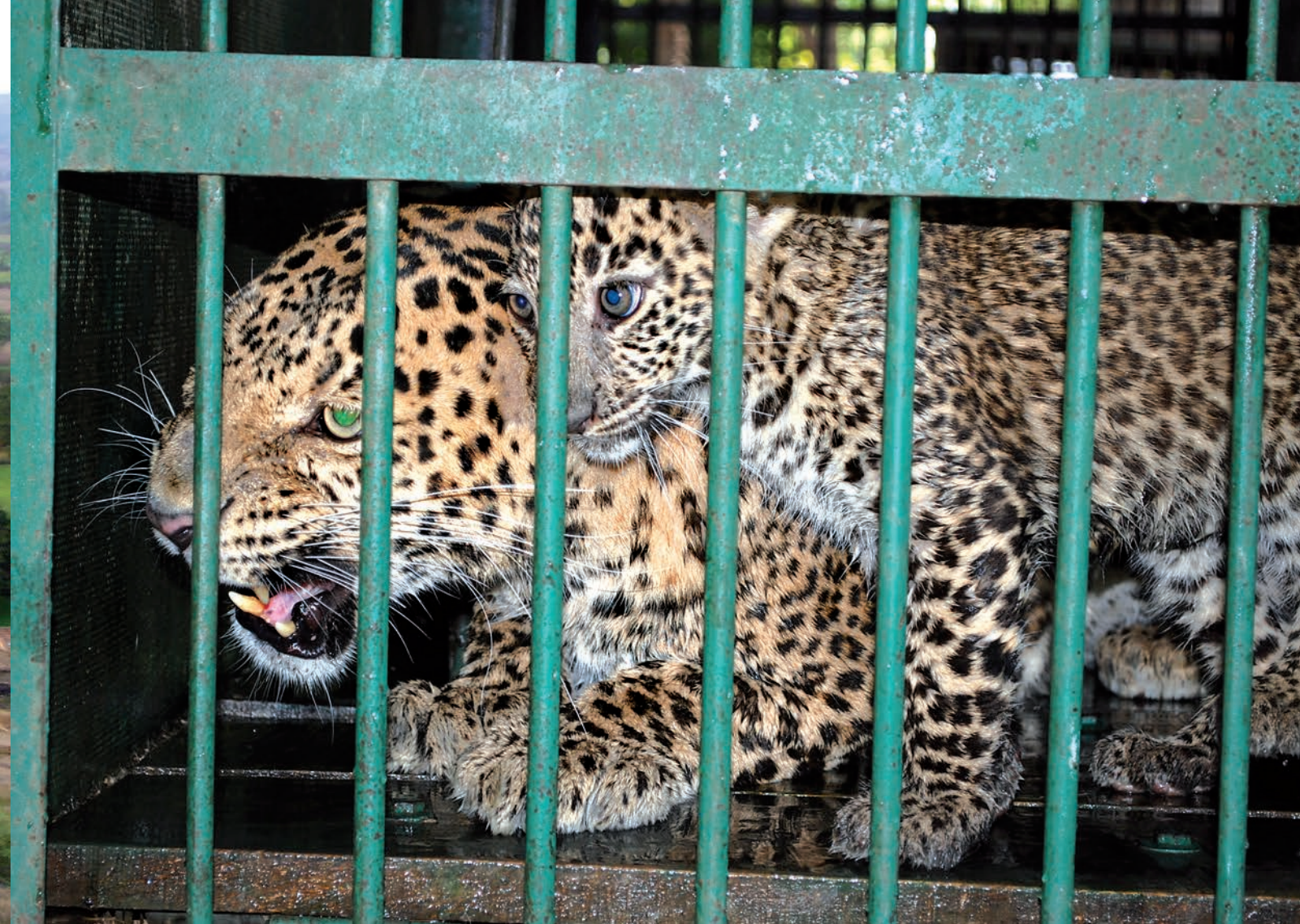
Til tross for det høye antallet leoparder og mennesker i området var det overraskende

nok ikke et eneste rapportert tilfelle av at mennesker var blitt drept av leoparder på flere tiår. I løpet av vår studieperiode var det kun et knippe av tilfeller hvor mennesker ble påført mindre skader. En gutt ble oppskrapet på leggen etter at han syklet forbi en leopard, mens et par på motorsykel kolliderte med en leopard. Det var likevel ingen tilfeller hvor leopardene viste

I tillegg til hund besto leoparddietten av geit, gris, sau, kalv og av og til mindre, ville byttedyr. Foto: John Linnell.

Vidya intervjuer lokalbefolkningen. Foto: John Linnell.

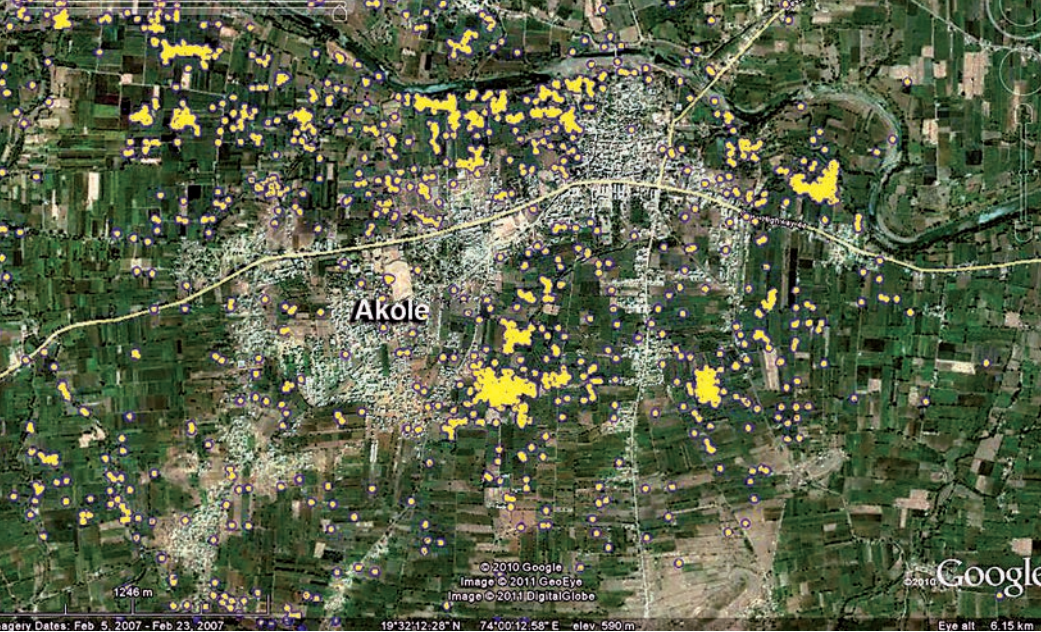
Hunnleopard med unge – innfanget etter å ha drept husdyr. Foto: John Linnell.

agresjon eller intensjon om å angripe mennesker for å spise dem, til tross for at det hadde oppstått mange potensielt farlige situasjoner. Ved et tilfelle fanget vi en voksen hannleopard etter at han kom seg inn i et hus på jakt etter en hund. Landsbyboerne kunne fortelle om mange episoder der leoparder jaktet på hunder, både omkring og inne i husene deres.

Folk i området hadde ulike syn på det å måtte dele landet med leopardene. En gruppe var aktive tilbedere av en stor katteguddom, Wagoba, som ofte tar form som en leopard. Andre så leoparden som en plage. Folk reagerte på leopardens tilstedeværelse med alt fra frykt til empati for dyrene. Uansett var det generelle konfliktnivået svært lavt sammenliknet med

det hysteriet som kan oppstå i tilsvarende situasjoner i Norge, for eksempel når en ensom ulv dukker opp nær bebyggelse. De lokale viltforvaltningsmyndighetene i Akole fortjener også ros for å ha oppnådd en god dialog med folk i området. Alt i alt viste studieområdet i Akole et eksempel på sameksistens, hvor leoparder og mennesker har funnet en måte å dele plassen på.

Over 60 prosent av leopardekskrementene vi samlet inn inneholdt hund. Foto: John Linnell.

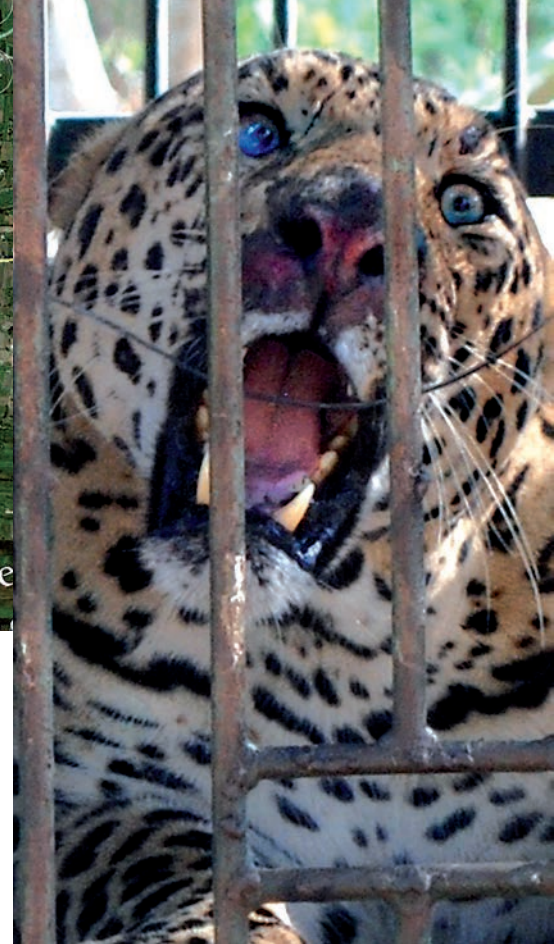
Leoparden Lakshais bevegelser i byens gater om natten og ofte gjennom labyrinter av omliggende hus, gårder, åkrer og veier.

Dette er dessverre ikke situasjonen andre steder i landet. I India blir gjennomsnittlig 150-200 personer drept hvert år av leoparder, og minst tre ganger så mange blir skadd. Visse stater er «hotspots» for konflikter med leoparder, da særlig Uttarakhand, Gujarat og Assam. Det er uklart hva som er årsaken til denne variasjonen i konfliktnivå. Antakelig er grunnene sammensatte og ulike i forskjellige stater. For eksempel er konflikten ofte knyttet til teplantasjer i mange områder i Nord-India, hvor leoparder som skjuler seg i plantasjeene ofte møter teplukkere.

Et kjent konfliktområde er Junnar-regionen, som ikke er langt fra vårt studieområde rundt Akole. Før 2001 var dette også, som Akole, et område med et relativt lavt konfliktnivå. I 2001 begynte de lokale viltforvaltningsmyndighetene med en massiv omplassering av leopard. I løpet av de neste to årene ble 30 leoparder transportert til skogområder ved utkanten av regionen. Paradoksalt nok førte dette til en dramatisk økning i rapporterte angrep på mennesker, og angrepene fikk oftere dødelige utfall. Angrepene avtok først da over

60 leoparder var blitt flyttet til områder flere hundre kilometer unna. Det viste seg at konfliktene økte mest der leopardene ble fanget eller sluppet ut, og at konfliktnivået kom tilbake til det opprinnelige nivået først da omtrent alle leopardene var blitt fjernet fra regionen.

Det er ikke lett å forstå nøyaktig hvorfor dette skjedde, men vi tror at flytting av leoparder øker risikoen for aggressive møter mellom leoparder og mennesker. Årsaken kan være en kombinasjon av stress relatert til fangstsituasjonen, og at dyrene begir seg inn i områder der de ikke er kjent. Om leoparder skal unngå folk i områder med høy befolkningstetthet kreves det trolig en detaljert kunnskap om sine revir. Dette betyr at omplassering av leoparder ikke er en forvaltningsstrategi som demper konflikt. For det første ser vi at flytting av leopard faktisk øker konfliktnivået, og for det andre finnes det få velegnete steder for å slippe løs leoparder i og med at de fleste skogområder i India allerede har mettede leopardpopulasjoner. For det tredje er det et spørsmål om skala. Leoparder forekommer hyppig i områder

Innfanget for påsetting av sender. Foto: John Linnell.

med sukkerrørplantasjer og andre typer jordbruk i India. Over hele India finnes det tusenvis av leoparder som lever i nærheten av mennesker. Det er åpenbart umulig å flytte dem alle.

Hvilke alternativer har man? Å skyte dyrene er ikke et alternativ. Jakt av alle ville dyr har vært forbudt i India siden 1972, og det er en hel rekke kulturelle, politiske og religiøse grunner til at dette trolig ikke vil endre seg med det første. Et annet alternativ er å holde dyrene i fangenskap, noe som har blitt gjort flere steder i India. Noen få «heldige» leoparder ender opp i sentre finansiert av internasjonale dyrerettighetsorganisasjoner, mens mange ender opp med å bli lagret i bitte små bur rundt om i India. Dette er ikke en god løsning.

Det eneste alternativet blir å holde leopardene der de er, ute i det fri, og begynne å rette oppmerksomheten mot proaktive konfliktdependerende virkemidler fremfor reaktive tiltak. Enkle endringer i husdyrhold, slik som rovdryrsikre skjul og innhegninger, eller å lære folk å unngå farlige situasjoner vil kunne hjelpe. I det lange løp kan det satses på å redusere byttedyrgrunnlaget til leopardene for eksempel ved å redusere forsøpling som tiltrekker seg løshunder og

Leopard utstyres med sender. Foto: John Linnell.

Gutt skadet av leopard. Foto: Jørn Thomassen.

griser. Folk vil måtte godta at leopardene utgjør en del av jordbrukslandskapet, og det verste man kan gjøre mot mindre konflikter er å transportere dyrene til et annet sted. Denne toleransen krever at man endrer den eksisterende indiske forvaltningspraksisen som utelukkende retter oppmerksomheten mot naturvernområder. I tillegg må det administrative systemet endres slik tap av husdyr til rovdyr blir effektivt kompensert. Når store rovdyr som leoparder forekom-

mer i nærheten av mennesker vil det gå galt fra tid til annen. Derfor er det behov for å sikre en umiddelbar og effektiv reaksjon på tilfeller der uakseptable konflikter finner sted, slik som angrep på mennesker. I sammenheng med dette må India begynne å revurdere sin ekstremt restriktive politikk på uttak av leoparder.

Til tross for to svært ulike kontekster kan man trekke paralleller mellom leopard i

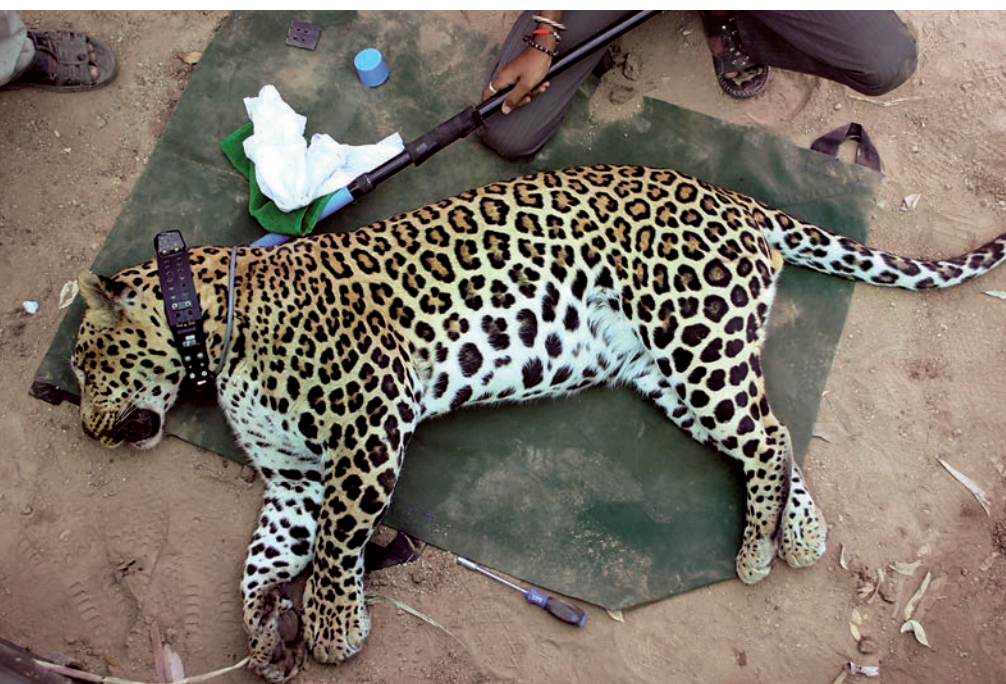
Bruken av automatiske viltkamera er en velegnet og etablert metode i studier av leopard.

Innsamling av leopardekskrementer. Foto: John Linnell.

India og gaupe i Norge. India har, som Norge, fokusert på reaktive strategier når det gjelder rovdyrkonflikter. I Norge begrenser vi populasjonen gjennom jakt, mens i India blir leoparder omplassert. I begge tilfellene gjøres det lite med de underliggende årsakene til konflikt. Begge land bør vurdere en mer forebyggende tilnærming til å redusere konflikter, for eksempel gjennom endret dyrehold. Denne fremgangsmåten fordrer fundamentale erkjennelser. Vi må akseptere at disse dyrene tilhører kulturlandskapet og ikke bare en fjern (og i realiteten ikke-eksisterende) villmark. Vi må også akseptere at vi må tilpasse oss deres tilstedeværelse, og at forvaltning av mennesker er like viktig, eller viktigere, enn å forvalte ville dyr. Bare ved å godta disse premisene kan vi ta et steg framover.

En tidligere menneskeeter fanget og dømt til livstid i fangenskap i et redningscenter for dyr. Foto: John Linnell.

Norsk ulvestatus

31–33 helnorske ulver vinteren 2010/2011 hvorav sju er døde – ingen intakte foreldrepar dokumentert via DNA-analyse så langt

Høgskolen i Hedmarks seneste foreløpige statusrapport for ulv utkom 15. mars. Her gjengis innholdet i redaksjonelt tilpasset form:

Tre valpekull av ulv er påvist født i 2010 i helnorske revir fullstendig innenfor den norske ulvesonen. Dette gjelder revirene Slettås i Trysil-Åmot, Kynna i Elverum-Våler-Åsnes og Linnekleppen i Rakkestad-Marker-Aremark-Halden kommuner. Stortingets bestandsmål fra 2004 om tre årlige ynglinger av ulv i helnorske revir innenfor ulvesonen ble med andre ord første gang oppnådd i 2010 (etter sju sporingssesonger). Sonen ble etablert av Stortinget i forbindelse med rovdyrforliket i 2004.

Hittil i vinter er det totalt i Norge påvist 31–33 ulver med helnorsk tilhold, hvorav 7 har dødd i samme periode. Intakte foreldrepar er så langt ikke dokumentert ved DNA-analyser i noen av de tre helnorske ulverevirene med yngling. Sporing på snø tydet på at parene i Slettåsreviret i første halvdel av vinteren var intakt. Det er ikke endelig avklart om den finsk-russiske hannen i Kynnaviret fortsatt lever. Videre har det lenge vært uklart om yngletispa i Linnekleppenreviret var å finne i flokken (hittil ikke påvist ved DNA-analyser eller sporing). I forbindelse med forvaltningsmerking av far til valpene lørdag 12. februar var

Ulv med helnorsk tilhold (31–33) foreløpig dokumentert på snø i Norge pr. 15. mars 2011, vinteren 2010–2011 (oktober–februar). Sju av ulvene med helnorsk tilhold er døde, hvorav to trafikkdrept, én skutt etter fellingstillatelse og fire felt under lisensjakt.

Revir /Område	Land	Fylke/Län	Sosial status 2010–2011	Kull født i 2010	Antall ulver foreløpig pr. 15.03.2011
Karasjok	N	Finnmark	Ikke-stasjonær	Nei	1
Balsfjord	N	Troms	Ikke-stasjonær	Nei	1
Ringeby-Midtskogen	N	Oppland/Hedmark	Ikke-stasjonær?	Nei	0–1
Gml. Osdalshannen	N	Hedmark	Stasjonær	Nei	1 ¹
Osdalen	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei	2 ²
Julussa	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Slettås	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	6 ³
Brumunddal	N	Hedmark	Ikke-stasjonær	Nei	1 ⁴
Kynna	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	8–9
Mangen/Aurskog	N	Akershus	Revirmark. par	Nei	2
Linnekleppen	N	Østfold	Familiegruppe	Ja	5
Kvinesdal-Bygland	N	Vest- & Aust-Agder	Stasjonær?	Nei	1 ⁵
Evje-Froland	N	Aust-Agder	Ikke-stasjonær?	Nei	1 ⁶
Totalt					31–33

- 1) Felt under lisensjakt i Rendalen kommune 15. februar 2011
- 2) Felt under lisensjakt i Rendalen kommune 16. februar 2011
- 3) En fra flokken påkjørt og drept av bil 6. januar 2011
- 4) Påkjørt og drept av tog i Ringsaker kommune 20. november 2010
- 5) Avlivet ved skadefelling i Lyngdal kommune, Vest-Agder, 8. desember 2010
- 6) Felt ved lisensjakt i Froland kommune 27. februar 2011

merkepersonellet rimelig sikre på at de fra helikopteret observerte en voksen tisper sammen med hannen. Deretter er det imidlertid fortsatt kun sporet ett revirmarkerende dyr (trolig hannen). Og i motsetning til forrige vinter, er funn av revirmarkeringer etter tisper med løpeblod verken påvist av Høgskolen i Hedmark eller meldt av lokale samarbeidspartnere nå i vinter.

I det helnorske Julussaparet har DNA-analyser vist at hannen er den samme som i forrige vinter (2009–2010). Men den tidligere yngletispa i Julussaparet er så langt ikke påvist. Derimot har hannen fått en ny revirmarkerende partner og DNA-prøver har påvist at denne tisper er født i Kynnaviret med den finsk-russiske hannen som far.

En flokk på minst 8 ulver er påvist i Kynnaviret, hvorav 3 valper nå er radiomerket med GPS-halsbånd av det svensk-norske forskningsprosjektet SKANDULV (2 tisper og én hannvalp).

Kilde: Wabakken, P., Maartmann, E. og Strømseth, T. H. 2011. *Ulv i Norge pr. 15. mars 2011. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2010/2011. Rapport 5. Høgskolen i Hedmark.*

Grenseulver

I alt 15–18 stasjonære dyr er påvist med revir på begge sider av riksgrensen mellom Sverige og Norge. Med ytterligere kartlegging er det forventet at antall registrerte svensk-norske grenseulver vil øke. Spesielt gjelder dette langs riksgrensen sørøst i Hedmark og muligens i Østfold. Siden forrige månedsrapport (pr. 16. februar i år) er den norsk-svenske familiegruppen i Rotnaviret for første gang bekreftet og sporet på snø på norsk side av riksgrensen. Flokken bestod av et foreldrepar og 3 ungdyr, hvorav minst 2 valper. De to valpene og foreldreparet

ble 15. mars radiomerket i Sverige av forskningsprosjektet SKANDULV. Et nytt par er dokumentert med revir på tvers av riksgrensen (Store Le). Et annet nytt par har trolig også revir på begge sider av riksgrensen – her har den svensk-fødte Galventispa med finsk-russisk far blitt påvist i par (foreløpig kalt Eidskogs-paret). Ulvetispa ble i vinteren 2010 vinter bedøvet, GPS-merket og flyttet øst for Glomma. Noen måneder seinere sluttet GPS-halsbåndet å fungere. Da tisper igjen ble lokalisert hadde hun sammen med en revirmarkerende partner etablert revir nær svenskegrensa, sørvest for Kongsvinger.

Albert Winderen Owesen (1917–2010) til minne

Av Viggo Ree og Roar Solheim

Den 23. oktober 2010 døde Albert W. Owesen på Vinderen bo- og sykehjem i Oslo. Dermed var et langt og begivenhetsrikt liv over – slik hans nærmeste uttrykte det i dødsannonser. Det ble en verdig avskjed med den kjente filmprodusenten og naturverneren i Uranienborg kirke i Oslo den 3. november. Presten Yvonne Andersen fra Vinderen-hjemmet holdt en levende tale om Owesens liv og virke foran et stort antall familiemedlemmer og venner. Hans eldste datter Ingeborg hadde også ordet ved båren, og mintes sin far gjennom oppveksten og senere i livet. Viggo Ree representerte Foreningen Våre Rovdyr (FVR) under bisettelsen.

Under minnestunden i Villa Krusesgate på Frogner etterpå framførte bl.a. styreleder i Filmveteranene, Knut Andersen, noen velvalgte ord om sin kamerat og kollega. Det samme gjorde Nicolai Omejer som var frivillig pasientvenn på bo- og sykehjemmet. Owesens ektefelle Ane-Grethe og Viggo Ree bidro også med minneord.

Den 12. mai 2007 – i en alder av nesten 90 år – mottok Owesen FVRs rovdyrpris under årsmøtet på Svullrya i Hedmark (les mer om hans liv og virke i *Våre Rovdyr* nr. 2/2007). Under tildelingen ble følgende ord framført: «Du mottar denne prisen både for ditt mangeårige arbeid for å spre kunnskaper om predatorer – rovdynenes – jaktdyrenes rolle i økosystemene, og for din utrettelige innsats for å skape positive holdninger til dyrelivet i norsk natur såvel

som under andre himmelstrøk. Takk for ditt store engasjement for vårt felles miljø på en klode som stadig utsettes for ødeleggelse og tap av mangfold.»

Owesen vil spesielt bli husket for sitt naturvernengasjement gjennom både filmer, fotografier og tekster. Hans filmklassiker *Villmarken kaller* i 1964 var med på bevisstgjøring av sårbare økosystemer og rovviltartenes rolle i naturen. Av andre spesielt betydningsfulle prosjekter var innsatsen for vern av Hardangervidda i 1972 og barneboken *Varga* som kom i 1976. Owesens bidrag for å øke interessen og respekten for norsk dyreliv blant de unge var bemerkelsesverdige. I 2010 ble Owesens etterlatte filmopptak fra norsk natur og fauna sikret for ettertiden. NRK kjøpte da rettighetene til framtidig bruk av filmopptakene som samtidig ble flyttet til institusjonens eget filmarkiv (se *Våre Rovdyr* nr. 1/2010). Dette er den beste garantien for at de gamle 16 mm-filmrullene kan ivaretas på en forsvarlig måte og forhåpentligvis også med tiden bli digitalisert.

Det er mange som fikk oppleve Owesens imponerende produksjoner, idealisme og varme smil gjennom livet. For de av oss som var så heldige å få treffe denne personen vil tankene ofte gå tilbake til hans storslagne innsats og virksomhet med stor takknemlighet, og vi lyser fred over hans minne.

Albert W. Owesen under FVRs årsmøte på Svullrya i Hedmark 12. mai 2007. Foto: Viggo Ree.

Kommentar

Forutinntatt media

Av Viggo Ree

Redaksjonen i *Våre Rovdyr* hadde i slutten av mars kontakt med Terje Sjøstad på Geilo i Buskerud. Han kunne formidle en spesiell historie. I oktober 2010 slo en omstreifende bjørn en av sauene til Ivar Sletteemoen om lag 5 meter fra huset til Sjøstad. Tidligere hadde bamsen drept et par sauer i nærheten. Det var kun naboen Ole Bjørn Kleven som fikk sett bjørnen. Sauen og bjørnesporene ble undersøkt av rovviltkontakt Hans Vidar Nestegard. Dette resulterte i flere avisoppslag, bl.a. i lokalavisen *Hallingdølen*. Reportasjene var avbalanserte og saklige. Men en journalist i NRK-Buskerud ville følge opp med en annen vinkling. Vedkommende ringte opp Sjøstad for å høre hvor-

dan han opplevde bjørnebesøket ved husveggen sin. Det syntes Sjøstad var greit nok. På spørsmål om han opplevde dette som en trussel, svarte Sjøstad at det inntruffe ikke var noe annet enn en del av naturen. Disse svarene var ikke journalisten fornøyd med. Vedkommende gav uttrykk for at han da ville kontakte andre som var mer bekymret – det var den historien han ville ha. Det er sjelden man mer tydelig får demonstrert mediefolks forutinntatte holdninger og negative syn på rovdyr. I et samfunn der pressen har stor makt gir dette innsikt i en av årsakene til at forvaltningen av truede arter i vårt land fortsatt befinner seg på et helt annet nivå enn i andre land.

! Vi har russisk ulv i Norge. I verste fall gjør [Antonio] Poléo seg til talsmann for at vi skal utvikle en ny, særegen skandinavisk ulvestamme med opprinnelig russisk avstamning, men basert på innavl som karakteristikk. Da er vi langt inn i «Jurassic Park»-fantasier og det skal ikke Hedmark være forskningsarena for. Russisk ulv er ikke truet. Norge kommer alltid til å være helt i randsonen av dens utbredelse og jeg og Hedmark Høyre kommer ikke til akseptere at Hedmarks livskvalitet og næringsgrunnlag blir fratatt oss på alteret til en innavlulvestamme. Hedmark skal bli med på å ta ansvar for det vi har et naturlig ansvar for. Innavlulv som derigjen har utviklet et særpreg, hører ikke med i den gruppen! Kilde: Klipp fra stortingsrepresentant Gunnar A. Gundersens innlegg på Høyres nettsider. »

Henter ny viten fra døde rovdyr

Årets gaupejakt er omtrent halvveis og rundt 80 dyr har så langt blitt felt av jegerne. Visste du at de døde gaupene blir brukt til å hente fram ny kunnskap om bestanden i Norge?

Hvert år deltar en rekke rovviltjegere i jakten på store rovdyr i Norge. Etter jakta er alle jegerne pålagt å sende skrottene av felte dyr til Norsk institutt for naturforskning (NINA) i Trondheim innen 1. juni. Det er imidlertid ikke alle som vet hva de døde dyrene brukes til.

Gir viktig kunnskap

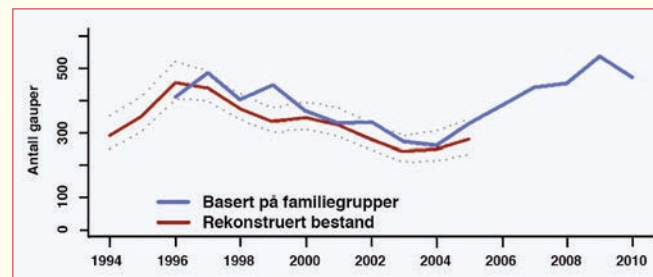
I Trondheim går skrottene gjennom vitenskapelige undersøkelser, som en del av Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Ved å snitte opp og telle årringer i hjørnetenner, blir det blant annet slått fast hvor gamle individene er. Ved å studere organene for reproduksjon blir det også påvist om, og i så fall hvor mange unger som hunndyrene kan ha fått.

– De felte rovdirene blir på denne måten en kilde til ny kunnskap. Informasjonen, som blir hentet fram, blir videre brukt i vitenskapelige analyser som gir oss ny kunnskap om bestandene av de store rovdirene i Norge, forklarer Morten Kjørstad, leder i Rovdata.

Kan rekonstruere bestander

Forskerne har for eksempel rekonstruert gaupebestanden i Norge bakover i tid ved å studere skrottene til 1019 individer, som ble skutt i perioden fra 1994 til 2009.

Antall gauper i Norge basert på rekonstruert bestand (rød) og telling av familiegupper (blå). De grå stiplede linjene angir usikkerheten i den rekonstruerte bestanden.

Ut fra alder og dødstidspunkt kunne forskerne konkludere med hvilke år de ulike individene levde. Når man i tillegg vet hvor stor den naturlige dødeligheten til arten er, kan man bruke dette for å rekonstruere størrelsen på bestanden bakover i tid.

– Slike beregninger kan bare gjøres på årsklasser hvor det er forventet at stort sett alle individene er døde. Dette gjør at denne metoden ikke kan si noe om størrelsen på bestanden de seneste årene. Men ved å gå cirka fem år tilbake i tid gir metoden rimelig sikre bestandstall for gaupe, sier seniorforsker Henrik Brøseth i Rovdata.

Fant samsvar i bestandstall

Ved hjelp av metoden har forskerne rekonstruert den norske bestanden av gaupe i perioden fra 1994 til 2005. Rekonstruksjonen viser at bestanden hadde en vekst frem mot en topp i 1996 og 1997, hvor etter den deretter har gradvis sunket mot et bunnivå i 2003 og 2004.

– Hvis vi sammenligner den rekonstruerte bestanden mot bestandstallene for gaupe fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, som er basert på tellinger av familiegupper på sporsnø, ser vi at tallene samsvarer veldig bra mellom disse to uavhengige metodene, sier Kjørstad.

– Dette viser at begge metodene gir rimelig sikre tall på hvor stor gaupebestanden er i Norge, legger han til.

Kilde: Rovdata.

God butikk

Etter rovdryrforliket på Stortinget i 2004 er det til nå utbetalt 650 millioner kroner i erstatning for tapte sauer og tamrein.

Bygdefolk vil også ha rovdyr

Det er mange også i områder med rovdyr som ønsker artene velkommen. Norsk institutt for naturforskning (NINA) publiserte ved juletid 2010 resultatene fra en undersøkelse som har kartlagt holdninger til rovdyr og rovdryrforvaltning i befolkningen generelt. NINA har også sett på forskjellene mellom bygd og by, og mellom rovdryrområder og resten av landet. Det var en stor undersøkelse med 4.000 respondenter, inkludert et spesialutvalg fra fire regioner som har store rovdyr, og særlig de kontroversielle artene ulv og bjørn. Den er gjennomført med hjelp fra TNS Gallup. Undersøkelsen bekrefter det vi har sett i mer enn ti år med intervjuundersøkelser i ulveområdene på Østlandet og bidrar til en viktig nyansering av et bilde som ofte tegnes av enkelte interessegrupper og i mediene, der by og bygd ensidig framstilles som motpoler i rovviltkonfliktene. Men distrikts-Norge er i forandring, og sosiale og kulturelle endringsprosesser går i rovdirenes favør.

Et betydelig flertall i den norske befolkningen vil ha bestander av alle fire rovdryrarter som er minst på dagens nivå. For ulv, som er den mest kontroversielle arten, ønsker 80,9 % at bestanden skal være som i dag eller økes (25,6 % sier at ulvebestanden bør økes, 11,5 % sier at den bør økes mye). Det er også et klart flertall som mener at dagens politisk fastsatte bestandsmål er passe eller for lave, for alle artene. Et knapt flertall (52,6 %) kan også «kanskje» eller «helt sikkert» godta å ha ulv i nærheten av der de bor, mens et stort flertall (69,2 %) sier det samme for gaupe. Jerv og bjørn ligger mellom disse. Også i distrikts-Norge sier et flertall at de vil ha bestander som er på dagens nivå eller større. Dette gjelder alle artene inkludert ulv. Generelt er befolkningen i rovdryrområdene mer villig til å ha rovdyr i nærheten enn folk ellers i landet. Særlig er dette tydelig i de mest spredtbygde områdene: De som bor slik innenfor rovdryrområdene, er mer villige til å ha alle rovdryrarter i nærheten enn folk som bor griskrendt i resten av landet. Kilde: NINA.

Død ulv i gapestokk

En ulv ble skutt i Froland i Aust-Agder 27. februar. På oppfordring fra ordføreren i kommunen ble det på et folkemøte med tretti deltagere bestemt at ulvens hode skal stilles ut i Mykland sentrum.

Galventispa senderløs

Seniorrådgiver Lars Bendik Austmo i Direktoratet for naturforvaltning opplyste til *Østlendingen* 4. mars at den kjente Galventispas tid med radiosender er forbi. – Nå skal den tas av så fort forholdene ligger til rette for det. Vedtaket om å fjerne senderhalsbåndet ble gjort for en tid tilbake. Det er slik at senderen ikke fungerer. Hvorfor vet vi ikke, men fakta er i hvert fall at den ikke sender signaler lenger. Da er det naturlig å ta senderen av henne, så fort det lar seg gjøre i praksis, sier han. Ulven befinner seg i Eidskogtraktene i Hedmark.

Gutt gikk på bjørn

Den 26. mars kom en tolvårig gutt i skade for å kjøre på ski rett inn i et bjørnehi i Härjedalen i Sverige. Bjørnen bet fra seg, men ble til slutt skremt vekk fra stedet av kameratene. Gutten ble skadet, men Östersund sykehus opplyser at han er i bra form tatt i betraktning omstendighetene. Skader fra bjørn på mennesker forekommer sjeldent i forhold til andre ville dyr i møte med mennesker, og ganske særlig i forhold til personskader i forbindelse med hund og andre husdyr. Hiet viste seg senere å inneholde to bjørneunger, og man håper nå at binna skal returnere til hiet. Svenske myndigheter anser denne bjørnen som ufarlig og har ingen planer om å avlive den.

Se for øvrig artikkel annet sted i dette heftet om indernes forhold til skader og dødsfall i forbindelse med leopardangrep.

Rettskraftig dom i sak om ulovlig bjørnejakt og dyremishandling

En mann fra Rendalen ble i 2010 dømt i Nord-Østerdal tingrett for ulovlig bjørnejakt i juni 2009. Han ble også dømt for grov dyremishandling på basis av sin egen videofilm der han med bil forfølger en flokk ulver på veien vintertid. Retten mente at en av ulvene ble presset så hardt at den nesten ble truffet av bilen. Retten fant det da åpenbart at

det var tale om skadelig og muligens livstruende atferd mot dyret. Straffen omfattet betinget fengsel i 36 dager, 7.000 kroner i bot og tap av jaktretten i to år. Dommen ble anket til lagmannsretten som i august 2010 forkastet anken. Lagmannsrettens avvisning ble påklaget til Høyesterett som i sin avgjørelse 13. oktober avviste å behandle anken. Den domfelte og hans

Sondering om bredt rovviltforlik

Av Yngve Kvebæk

Regjeringen varslet i sin samarbeidsplattform om å invitere Stortinget til et bredt forlik om bestandsmålene for ulv og bjørn. Dette skulle skje innen utgangen av 2010. Nå holdt ikke den tidsplanen, men prosessene rundt spørsmålet kom omsider i gang, og det har vært stor aktivitet fra de ulike partier for å posisjonere seg. Ikke minst har også miljøorganisasjonene og bondenæringen engasjert seg sterkt, noe både Stortingets miljø- og energi-komité og ulike partier har fått merke. Foreningen Våre Rovdyr har eksempelvis konfrontert regjeringsfraksjonen i komiteen i tillegg til møter med Høyre og Ap i løpet av de siste månedene. Når bestandsmålene først skal opp til behandling, vil vi naturligvis at målene skal heves betraktelig i forhold til dagens utrydningslinje.

Norge er et litt snodig land. Faktisk utgjør rovdyr som sakskompleks en relativt stor andel av selve regjeringsplattformen fra 2009. Det er selvsagt liten tvil om at dette er en konsekvens av å ta Senterpartiet inn i et regjeringssamarbeid. Og bordet har en tendens til å fange. Det viser seg likevel at selv et samarbeidsdokument ikke er skrevet i stein når et hett tema blir enda hetere og påvirker alle politiske posisjoner. Miljøvernministeren inviterte på nyåret alle partier til et forberedende møte som et slags vindmålerutspill med tanke på å forberede et forlik. Møtet endte med at opposisjonen avviste forsøket. Høyre og FrP ville tydeligvis ikke være med på leken hvis ikke hele rovviltpolitikken tas opp på nytt i form av en grundig stortingsmelding i forkant. At Sp og SV er sterkt uenige innad i regjeringen gjør ikke saken bedre. Det er egentlig pussig at SV med sin miljøprofil har gått med på et så Sp-dominert ståsted som grunnlag for samarbeidet. Videre er det et lyspunkt at Venstre stiller seg så klart og entydig på miljøorganisasjonenes side idet partiets leder Trine Skei Grande klart har uttrykt

at Venstres førsteprioritet i eventuelle nye forhandlinger er at bestandsmålene må økes til 10 årlige ynglinger for ulv (3 i dag) og 20-25 for bjørn (15 i dag). Det er i tråd med FVRs egne krav. For vår del må det jo nevnes at vi anser dette som delmål mot et betydelig høyere bestander av ulv og bjørn på lang sikt.

Et annen sentralt punkt i regjeringens grunnlaget er å inkludere ulvene som deles mellom Sverige og Norge i det norske måltallet. Dette er også i tråd med Senterpartiets og landbruksnæringens stegvise kravlinje der målet er full utryddelse. Hvis den pågående prosessen skulle kunne ut i en opprettholdelse av målet på tre ynglinger, og et grenserevir eventuelt skal telle som en halv norsk yngling, så sier det seg selv at fauna-fiendenes mål er innen rekkevidde. Skulle grenserevirne bestå av seks ynglinger, vil i så fall Norge ha oppfylt bestandsmålet om en levedyktig bestand her til lands, selv om altså alle de konkrete ynghiene skulle befinne seg på svensk side av grensen. Denne formen for strategibyggning er ikke akkurat uttrykk for en politisk eller intellektuell superøvelse, men det er like fullt en reell – om enn knuslete – agenda fra krefter i selve regjeringen i dette styrtrike landet.

Den politiske prosessen der partiene søker kunnskapsgrunnlag og informasjon fra ulike hold er i alle fall i full gang. Det er tegn som tyder på at et bredt forlik tross alt kan være innen mulighetens rekkevidde når det kommer til stykket. Vi ser nok ikke bort fra at også utvidet nødverge og justering av bestandsmålene for gaupe og jerv blir en del av forliket. Så vidt vi kjenner til kan saken får sin avslutning i løpet av inneværende halvår.

Og tar vi ikke helt feil, blir det nok enda en gang enighet om at Norge skal ha en levedyktig bestand av ulv i Sverige.

Dyster statistikk

Av Paul Granberg

Debatt

Lisens- og kvotejakta på store rovdyr i Hedmark er over for dette jaktåret, og det kan være tid for en oppsummering. Dette ikke minst på bakgrunn av at fremtredende politikere og også ledelsen i Norges Jeger- og Fiskerforbund, har ivret for at flest mulig skal få delta i slik jakt. La det med en gang være sagt at det er ingen menneskerett å få fly rundt i skogen med skytevåpen og skyte på levende, friske dyr.

Statistikken fortøner seg slik: Det er skutt to bjørner (50 % skadeskutt), tre ulver (66,5 % skadeskutt), ni gauper (44,5 % skadeskutt). For gaupas vedkommende ble tre skadeskutt mens en fjerde ble påskutt uten synlig treff, men må i denne sammenheng regnes som skadeskutt da jegeren ikke hadde kontroll med skuddet. I snitt gir dette 50 % skadeskyting. For jerv foreligger det ikke relevante opplysninger.

Fra jaktledelsen og lokalt hold i jegerforbundet kommenteres det i media at skadeskyting er noe man bare må regne med og unnskyldes med manglende erfaring, kulde og høyt spenningsnivå. Dette er rent vås. Skadeskyting er noe man absolutt ikke skal regne med. Det

rekker å være forberedt på at så kan skje. I utgangspunktet er ammunisjonssvikt den eneste «gyldige» grunn for både bomskudd og skadeskyting. Ingen skal fortelle at 50 % av dagens jaktpatroner har feil. Resten – også våpnets funksjon, er jegerens eneansvar. Å komme til skudd kan variere fra viltart til viltart og således være nytt. Men det å avlevere skudd mot et friskt dyr er ikke, og skal ikke være, en ny situasjon for en jeger med kursing, skyteprøver og til dels flere års erfaring fra jakt. Hvordan et dødelig skudd skal settes er det samme for alle arter, og jegeren skal kunne beherske dette, eller la være å skyte.

Det er vel og bra at jegerforbundet driver kursing, skytetrening og skyteprøver. Men det hjelper lite når den grunnleggende moral ikke er tilstede. Respekten for dyrene og våpenbruk har tydeligvis ikke gått inn hos dagens jegere. Det bør være et tankeskors for jegerforbundet at etter 60 års arbeid er vi tilbake til de samme tilstander i våre jaktmarker som vi hadde rett etter krigen. En del av dette ansvaret må også politikere og enkelte grunneiere ta på sin kappe. Det har sin virkning når ledende personer støtter opp under ubegrunnet hat- og skremmelspropaganda og stadig uttrykker «forståelse» for kriminelle handlinger.

Panikk i Slettås

Ulveflokkene i Slettås i Trysil har denne vinteren skapt furor både i lokalmiljøet, i mediene og i politiske kretser. Beboerne i Slettås-traktene har påstått at ulvene lusker rundt husveggene på dag og natt, og Trysil-ordfører Ole Martin Norderhaug mottok besøk fra Stortinget og Fylkesmannen i februar der han formidlet hvordan det er å leve med ulv så nært på. Skoleunger blir busset til og fra skolen. Senterpartiets parlamentariske leder Trygve Magnus Slagsvold Vedum uttalte at ulv med unormal atferd som går rundt søppelkassene til folk burde skytes. Trygve Magnus Slagsvold Vedum rapporterte også om høyt aggresjonsnivå, og at folk tok med seg hagle nå de skal hente posten som følge av at ulven markerte på gjerdestolpene. Seks hedmarksordførere har skrevet brev til Miljøverndepartementet og lurt på om det må skje en ulykke før noen reagerer. Noen fotodokumentasjon av flokken eksisterer imidlertid ikke til tross for de frekvente ulvebesøkene på dagtid.

Opptil seks ulver ble sporet i reviret i vinter etter yngling sommeren 2010. Et individ blitt imidlertid påkjørt 6. januar. Fallviltgruppa kom raskt til stedet, men ventet i følge avisen *Østlendingen* i tre kvarter før de avlivet dyret som lå med brukket rygg. I siste halvdel av mars kom det for øvrig ubekreftede meldinger om at også lederhannen i flokken trolig manglet i flokken.

Magemål

– Kongeørnen er dokumentert til å være en av de store skadevolderne, sier leder av rovviltnemnda i Troms og Finnmark Willy Ørnebakk til NRK Troms og Finnmark. Nå krever fylkeskommunene at man får oversikt over bestanden og hvor mange man skal ha, slik at man kan ta livet av de overskytende. NRK i denne regionen melder videre for egen del at tross størrelsen er kongeørna en stor trussel, og viser til at gaupa tok flere rein enn kongeørn ifølge statistikken over dokumentert rein tatt av rovdyr. NRK oppgir ingen konkrete tall.

Ifølge Rovbasen ble 24 tamrein (og 21 sauer) dokumentert eller antatt drept av kongeørn under reindriftsåret 1. april 2010 til 31. mars 2011, hvilket er omtrent på linje med året før.

Preparant dømt

En mann bosatt i Hedmark ble 22. november 2010 dømt i Hedemarken tingrett for overtredelse av straffeloven ved å ha mottatt eller skaffet seg eller andre del i utbytte av straffbar handling. Han hadde oppbevart flere døde eksemplarer av fredet rovvilt som tidligere var felt ulovlig eller ikke registrert i henhold til regelverk. Han ble også dømt for brudd på viltloven for ervervsmessig preparering av registreringspliktig rovvilt uten å registrere og merke dyrene. Blant beslagene var det fem jerver (hele eller deler), en utstoppet kongeørn og en flådd ulv. Ulven ble senere frafalt i siktelsesgrunnlaget. Straffen ble 90 dagers fengsel hvorav 60 dager betinget. Han måtte også betale saksomkostninger på kr. 5.000. Jervene og kongeørnen ble inndratt, men saken fikk ingen konsekvenser for mannens videre ervervs-muligheter i samme bransje.

Økokrim anket dommen til Eidsivating lagmannsrett som behandlet saken 18. mars i år. Påtalemyndighetene ønsket en sterkere straffereaksjon med bl.a. fradømmelse av retten til å utøve virke som preparant i to år. Lagmannsretten kom til at saken var å betrakte som alvorlig miljøkriminalitet og skjerpet straffen til fem måneders fengsel hvorav tre måneder betinget. Imidlertid kom det heller ikke nå på tale å fradømme retten til den aktuelle ervervsvirksomhet, bl.a. fordi mannen ikke kom i gang med registrering av registreringspliktig vilt på grunn av manglende datakunnskaper, og at han nå hadde fått hjelp av naturvernmyndighetene til å komme i orden.

Rovdyrstriden

Av Johan Storm Nielsen og Lars Berge

FVR – Midt-Norge

Forhåpentligvis vil Stortinget snart komme fram til et varig og godt rovviltsforlik som virkelig vil sikre landet levedyktige bestander av ulv, bjørn, jerv og gaupe. Noe annet ville være en kulturnasjon uverdig og intet mindre enn en nasjonal skandale.

Norge ratifiserte Bern-konvensjonen i 1986. Konvensjonen pålegger Norge å bevare ville dyr og planter i deres naturlige leveområder. Naturmangfoldloven bekrefter og utdyper denne forpliktelsen. Skulle Stortinget mot formodning redusere de meget beskjedne bestandsmålene på rovdyr vi har i dag, slik særlig Sp og FrP gjentatte ganger har krevd, vil dette klart være i strid med det Stortinget selv har forpliktet seg til og vedtatt ved tidligere anledninger.

Hovedårsakene til at rovviltkonflikten er blitt unødvendig stor og kostbar er flere. Her er det nok å peke på driftsformen med frittgående sau i utmarka og en erstatningsordning som ikke fungerer etter hensikten.

Det er ingen overdrivelse å hevde at sauebøndene og deres organisasjoner ikke bare har vist manglende vilje til omstilling, men også aktiv motstand mot endring av driftsform. Fremdeles skal sauen sendes på beite tilnærmet halve året i en utmark der det nå er vedtatt at det skal leve store rovdyr. Når sauen verken gjetes eller har annet enn minimalt tilsyn, bør ingen forbauses over at noe av denne sauen blir rovviltsmat. Det er ikke rovviltens skyld, men skyldes ene og alene driftsformen og motstanden mot endringer i driftsformen. Det er nok å vise til resten av Europa der sau gjetes, ofte med bruk av vokterhund, og der det derfor er minimale tap av sau til rovdyr.

De senere årene har vi også sett at i enkelte rovviltsutsatte innlandskommuner har antallet vinterfôra sau, og dermed sau som slippes på beite, økt betydelig. Følgene har ikke latt vente på seg. Resultatet har blitt betydelig økte konflikter og sterkt økte kostnadene i form av enorme rovvilt-erstatninger. I tillegg ser vi at i områder uten rovdyr, særlig langs kysten hvor sauen først og fremst hører hjemme, er saueholdet faktisk blitt redusert.

Ved en slik handlemåte har rovviltsmotstanderne klart å holde konflikten og kostnadene vedvarende høye i det åpenbare håp om at dette skal medvirke til at rovviltbestandene og bestandsmålene blir redusert.

Vi er enig at det må endringer til. Det går an å lære av hvordan sau gjetes på Kontinentet, der de nesten ikke har tap av sau til rovdyr, selv om saueholdet drives i områder med langt flere rovdyr enn vi har i Norge. Dermed vedtok Norge i 2001 den internasjonale landskapskonvensjonen som skal sikre opprettholdelsen av kulturlandskapet. Gjennom de eksisterende statlige overføringer til saueholdet kan en styre sauen vekk fra fjellet til det eksisterende kulturlandskapet og gamle gårdsnære beiter som i dag er i ferd med å gro igjen. Slik kan rovviltkonflikten og kostnadene dempes betraktelig. Det er forunderlig at det skal være så stor motstand mot slike endringer som dette hos saueholdere og en del politikere.

Ikke minst må den gjeldende erstatningsordningen endres drastisk. Dagens erstatningsordning er meget rundhåndet og bygger i stor grad på skjønn, tillit og antagelser om forekomsten av potensielle rovdyr i området og bøndene egne opplysninger. Ytterst få sau blir dokumentert drept av rovdyr. Slik det ble påpekt i siste rovviltmelding fra 2003/2004 er det med dagens erstatningsordning alt for privatøkonomisk lønnsomt å telle rovvilt-drepte sau framfor å sette i verk tiltak som kan redusere rovvilttapet. Dette misforholdet bare øker med økt sauebeiting i de mest utsatte rovviltområdene. Når vi i tillegg ser at erstatningen for rovvilt-drepte sau er tilnærmet det doble av hva bonden sitter igjen med om sauen blir levert til slakteriet, sier det seg selv at her mangler det privatøkonomisk insentiv til annet enn å telle og innrapportere det høyest mulige antall rovvilt-drepte sauer. Erstatningsordningen virker ikke etter hensikten og skriker etter endring i retning av å forebygge rovvilttap.

Undersøkelser som nylig er gjennomført har vist at det i Norge er et flertall i folket for å beholde eller øke dagens bestandsmål for de store rovdyrene, og det uavhengig av bosted i by eller bygd. Det bør være fullstendig uakseptabelt at en gruppe på ca. 2.000 berørte saueholdere skal få styre vesentlige sider ved norsk naturforvaltning og arts mangfold ved å motsette seg nødvendige endringer. Det er heller ikke noen menneskerett å drive med sau som hobby, slik tilfellet er med mange «sauebønder».

Debatt

Rovbase 3.0

Direktoratet for naturforvaltnings Rovbase begynner å bli et svært avansert, allment tilgjengelig, web-basert verktøy med sin 3.0-versjon. Som forvaltningsverktøy tar basen vare på informasjon som er viktig for forvaltning av bjørn, jerv, ulv, gaupe og kongeørn. Rovbasen oppdateres av fylkesmannen i respektive fylker, Statens naturoppsyn (SNO) og Norsk institutt for naturforskning (NINA) i henhold til det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt. Det gir brukeren mulighet til se data både på oversiktsnivå, de fleste detaljer, samt mulighet for å danne seg et bilde av den geografiske tilhørigheten av data gjennom kartvisninger. Hvert temaområde har en overskrift, en arkifane:

Kadaver: Informasjon om døde sau, døde tamrein og døde hunder. Man kan også

lete fram informasjon om hvilken rovviltart som eventuelt hevdes å være skadevolder, og med hvilken sikkerhet opplysningene gis.

Døde rovdyr: Detaljer om rovdyr som felles under ordinær jakt, under lisensfelling og ved skadefellingstillatelser. I tillegg er det hvert år noen rovdyr som dør av andre årsaker.

DNA-analyser: Innenfor overvåking er DNA-analyser et viktig verktøy. For hver prøve som gir et resultat, kan analysene bekrefte art og i de fleste tilfeller individ. Man kan søke fram resultater av DNA-prøver levert inn i aktuelle områder, og det er mulig å se nærmere på områdebruket til hvert individ.

Erstatning sau: Tabell-oversikter over erstatning for rovviltskader på sau.

Erstatning tamrein: Tabell-oversikter over erstatning for skade på tamrein.

www.rovviltportalen.no/rovbase/

Jerven – en flittig gjest ved gaupas matbord

Jervespor ved reinkadaver. Foto: Jenny Mattisson.

En ny studie viser at jerven spiser like mye av gaupedrepte rein som rein den har drept selv. Gaupe og jerv kan «veksle på» å besøke samme kadaver av en gaupedrept rein, men de unnviker å møte hverandre.

Av Jenny Mattisson*

Gaupe og jerv lever side ved side i reinbeiteområdet der begge arter for en stor del livnærer seg på rein, selv om de også spiser småvilt som hare, skogsfugl og smånagere. Allerede på 1960-tallet sporet forskerne gaupe og jerv i Sareks nasjonalpark. Man forsto at gaupa er en effektiv reinjeger, mens jerven lykkes betydelig sjeldnere i sin reinsjakt. Men jerven trenger ikke å sulte av den grunn.

* Doktorgradsstipendiat ved Grimsö forskningsstation, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Mer info: scandlynx.nina.no og www.wolverineproject.se.

Gaupe spiser for det meste bytte den dreper selv – jerven livnærer seg mest av andres bytte

Jerv på gaupedrept rein er intet uvanlig syn i fjelltraktene, og jervens snylting gjør ofte at den får skylda for tap, selv om det kanskje var gaupe som sto bak. Hvordan påvirker egentlig jerven og gaupa hverandre? De deler matbord, men gjør de det som fiender eller venner?

Gaupe dreper selv de fleste rein den spiser, og predasjonstakten – dvs. hvor mange rein den dreper under en tidsperiode – varierer mye mellom ulike områder, mellom individer og med tilgangen på rein.

Jerven er derimot åtseleter og en opportunistisk jeger. Det betyr at den dreper rein når tilfellet byr seg, men ellers livnærer seg mye på kadaver – først og fremst rein, men også elg og på bytterester den har gjemt unna og lagret i steinurer, snø eller myrer. Jervens predasjonstakt har vi betydelig mindre kunnskap om, men vi vet i hvert fall at i områder der det finnes godt med gaupe, dreper jerven betydelig færre rein enn hva gaupa gjør.

Vi har fulgt flere gauper og jerver med GPS-sendere i Kvikkjokksfjellene i Sverige de siste årene, noe som har gitt oss en unik anledning til å undersøke hva de har drevet med og hva de har spist. I 2008–2009 undersøkte vi 522 plasser hvor jerv har stoppet opp eller besøkt flere ganger og 616 plasser hvor gaupe har vært til stede. Vi fant 327 kadavere, 392 matlagere eller matplasser som jerven har dratt med seg kadaver til, samt 262 leier. Jerven hadde også besøkt slakteplasser etter elgjakten i løpet av høsten.

Halvparten av jervens inntak av rein er gaupedrept

At jerven primært livnærer seg på rein, er det liten tvil om. Vi har sett at 85 % av de kadaverne som jervene besøkte var rein, men bare 11 % av disse var drept av jerv. Hele 52 % av reinkadaverne jervene besøkte var drept av gaupe. Øvrige rein som ble funnet var drept av ukjent rovdyr (gaupe eller jerv), hadde rast utfor stup eller var omkommet i snøras.

Hvor viktige er gaupedrepte rein for jerven? Når jerven dreper selv, har den tilgang til hele reinen. Men når den utnytter gaupedrepte rein, må den nøye seg med gaupas rester, og tilgangen på mat for jerven blir da mindre. Regner vi bort gaupas konsum, finner vi likevel i vår studie at det var tre ganger så mye mat tilgjengelig fra gaupedrepte rein sammenlignet med jervedrepte – hvis vi regner biomasse i form av kadaverdel som jerven kan tilgodegjøre seg.

For å få en oppfatning av hvor stor del av jervens næringsinntak som kommer fra gaupedrepte rein, undersøkte vi hvor mye tid jerven bruker på disse kadaverne.

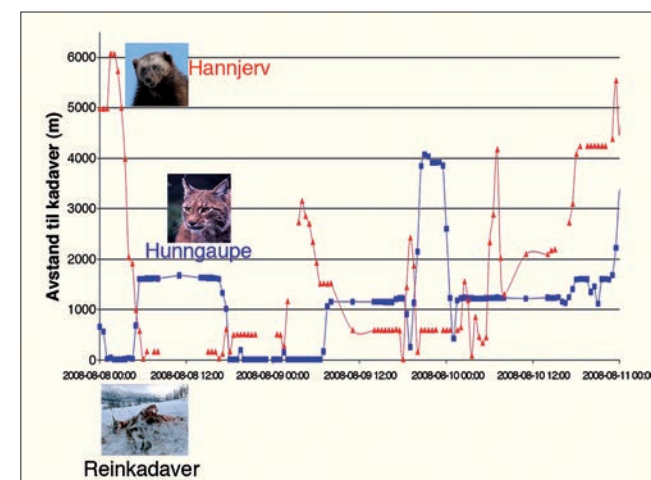
En fjerdedel av den tid som jerven totalt bruker på kadavere snylter den på gaupedrepte rein. Dette tilsvarer omkring like mye tid, eller til og med noe mer, som jervene oppholder seg ved rein som de selv har drept. Til tross for at antallet jervedrepte rein er betydelig færre enn de gaupedrepte, bruker jerven nesten like mye tid på disse. Samtidig viser dette at gaupedrepte rein utgjør en like stor del av jervens matressurs som jervedrepte, selv om jerven uten tvil får mer mat fra en rein den har drept selv enn en gaupedrept rein.

Jerven springer ofte fram og tilbake mellom et kadaver og en eller flere matdepoter og kan raskt få med seg store mengder mat. Hvis denne atferden er tydeligere på gaupedrepte bytter enn på bytter jerven har drept selv, kan vi kanskje ha undervurdert betydningen av gaupedrepte bytter. Gaupe spiser kun omtrent 60 % av kjøttet på reinen den dreper, hvilket innebærer store mengder mat til både jerv og andre åtseleter som bjørn, ravn, ørn og rev.

En annen interessant observasjon vi har gjort er at jerven besøker gaupedrepte rein like mye i sommerhalvåret som om vinteren.

Gaupe har ingen negativ påvirkning på jerven

Jerven er mindre enn gaupa, hvilket skulle kunne innebære en risiko for jerven når den snylter på gaupas kadaver. Vi har imid-

Diagrammet viser avstanden fra kadaveret da en hunngaue drepte en rein. Hun spiste i noen timer og gikk deretter til et leie 1,6 kilometer unna. Allerede da gaupa var på vei til leiet kom hannjerven – kun fem timer etter at gaupa hadde drept reinen. Jerven oppholdt seg ved kadaveret inntil gaupa kom tilbake. Det virket som om han vek unna den tiden gaupa var til stede.

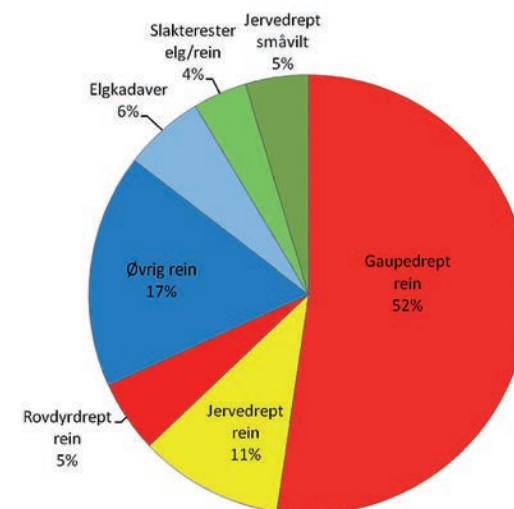
Gaupe på nylig drept rein. Foto: Ken Gøran Ugglebakken/Scandlynx.

ertid ingen dokumenterte tilfeller av at gaupe har drept jerv, men derimot et tilfelle der en jerv muligens kan ha tatt livet av en ung gaupe. Vi ser heller ikke noe annet som tyder på at gaupa skulle ha en negativ påvirkning på jerven.

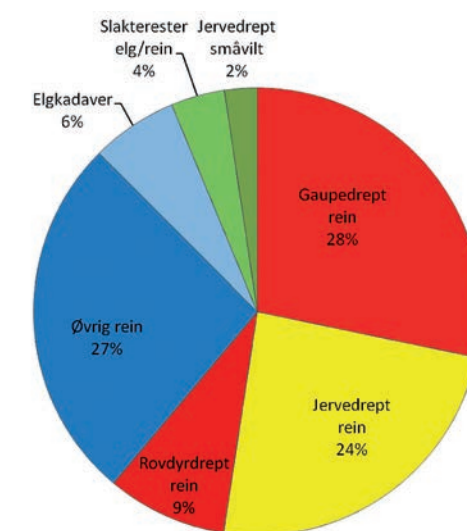
Dersom vi ser det fra gaupas synsvinkel kan man stille spørsmålet: At andre snylter på maten dens hele tiden settes det kanskje ikke så mye pris på? Over halvparten av reinen som gaupa tar besøkes av jerv innen to måneder. Om jerven har mulighet til å skremme bort gaupa fra sistnevnte bytte eller konsumerer betydelige deler av kadaveret før gaupa har spist ferdig, skulle jervens nærvær kunne føre til at gaupas predasjonstakt på rein øker.

Gaupe og jerv veksler på ved «matbordet»

Gaupene i Kvikkjokksfjellene oppholder seg i gjennomsnitt to dager på et kadaver, men tiden varierer mellom et raskt besøk og opp til ti dager. I knapt en tredjedel av denne tiden befinner de seg ved selve kadaveret. Når gaupa ikke spiser, ligger den på et leie i en

Fordeling av de kadaver som jerven besøker i antall. Rein utgjør totalt 85 %.

Fordeling av jervens tid på kadaver.

avstand fra noen meter og opptil 7,5 km fra kadaveret. Mens gaupa er borte, gir dette jerven en gyllen anledning til å snylte på kadaveret.

I gjennomsnitt tar det drøyt fire dager for en jerv å finne en gaupeslått rein, men i ett tilfelle var jerven til stede allerede fem timer etter at reinen ble drept av gaupa. Dette er dog ikke vanlig, og det er bare i ca. 29 % av jervebesøkene som gaupa fortsatt er i nærheten av sitt bytte når jerven ankommer.

Til tross for at jerven og gaupa utnytter et kadaver i samme tidsrom, er de sjelden der samtidig. I gjennomsnitt befinner de seg tre kilometer fra hverandre når de veksler på å ta for seg av samme kadaver. Kun i sju tilfeller av 700 var de nærmere hverandre enn 100 m. Dette tolker vi slik at begge arter forsøker å unngå å møtes i og med risikoen for at det kan gå ille hvis det blir bråk. Jerven synes å forstå at selv om den venter til gaupa fjerner seg, vil det være igjen mat. Vi har ikke sett noen tydelige tegn på at jerven kan jage bort gaupa fra et kadaver, men vi kan ikke utelukke at jerven kan ha en forstyrrende virkning på gaupa. Derimot har vi en observasjon der en hanngaupa ser ut til å ha skremt vekk en hunnjerv som besøkte hans kadaver. Hva som egentlig hender når gaupa og jerven virkelig møtes ansikt til ansikt vet vi dessverre lite om. Den informasjonen kan ikke GPS-halsbåndet gi oss.

Vi har studert samspillet mellom jerv og gaupa i et område med god nærings-tilgang året rundt. Det vi ser her kan være forskjellig fra et område der det er langt mellom byttedyr og vanskeligere å finne mat. Gaupa trapper kanskje opp sitt forsvar av kadaver, og jerven blir kanskje tøffere i sin atferd. Vi fortsetter å studere samspillet mellom disse artene både i Kvikkjokksfjellene og i et nystartet Scandlynx-prosjekt i Finnmark i Norge der byttetilgangen varierer mer.

Våre resultater viser at gaupa bidrar til økt næringstilgang for jerven. Dermed er det sannsynlig at forekomsten av gaupa kan lede til økt reproduksjons-suksess hos hunnjerver. Dette er potensielt betydningsfullt i et forvaltningsperspektiv idet forvaltningen av gaupebestanden samtidig kan ha store konsekvenser for jervebestanden.

Lisensjakt på ulv 2011 – alle tre ulver feilskutt

Av Yngve Kvebæk

Rovviltnemndene i Hedmark og region 4 (Østfold, Oslo og Akershus) vedtok lisensjakt på tre ulver 12. januar i år. Forvaltningsområdet for ulv ble unntatt fra jakt. Imidlertid ble nemndsekretariatets (Fylkesmannen) forslag til buffersone i Rendalen/Stor-Elvdal, som ivaretok hensynet til genetisk viktige individer, ikke tatt til følge av rovviltnemndene.

FVR klargjorde sitt syn både i innspill i forkant av vedtaket og i klage til departementet i etterkant der vi for det første motsatte oss enhver lisensjakt i og med at arten er på randen av utryddelse i Norge. Det ser jo ikke akkurat særlig lyst ut for ynglesesongen 2011. Subsidiært påpekte vi behovet for buffersone i Rendalen/Stor-Elvdal for å hensynta genetisk verdifullt individ i nærområdet i tråd med Fylkesmannens faglige forslag. Men ikke minst også av hensyn til osdalsulvenes sentrale betydning for flere økoturismebedrifter i området. Direktoratet for naturforvaltning tilråding inneholdt så vidt vi kan se støtte til Fylkesmannens forslag til buffersone, men primært for å beskytte genetisk viktig ulv i Julussareviret.

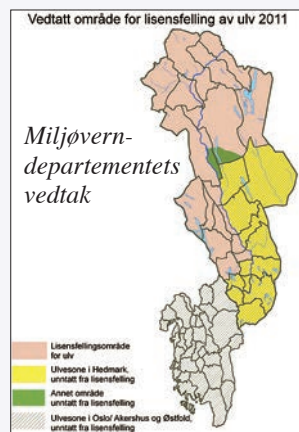
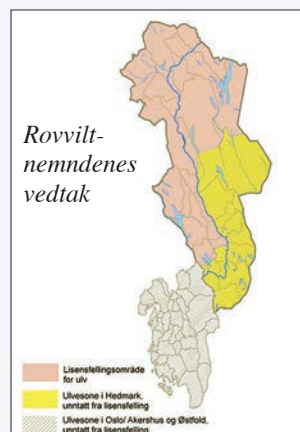
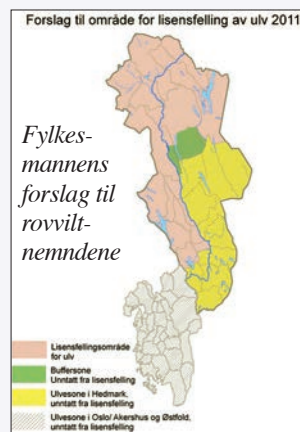
Miljøverndepartementets endelige beslutning 14. februar inneholdt en begrenset buffersone som tar hensyn til det genetisk viktige individet i Julussareviret. Det er imidlertid bemerkelseverdige at departementet trakk nordgrensen for buffer-sonen på en slik måte at osdalsulvene ble fritt vilt og dermed bidro til en svekkelse eller avvikling av økoturisme som helt eller delvis baserer seg på disse ulvene.

Lisensjakten ble innledet 15. februar, og som fryktet ble jakten konsentrert om ulvene nettopp i Rendalen – nærmere bestemt den gamle hannen i Osdalsreviret (som var forvist av et nyetablert par) og det nyetablerte paret i reviret. Alle tre ble raskt tatt av dage av noen

av de nær 100 jegerne som deltok i etterstrebe-elsen. Den gamle hannen falt første jakttag og de to resterende dagen etter. Minst to av ulvene ble hardt skadeskutt og gikk i en lengre periode med betydelige lidelser. Dertil kommer at den tredje ulven ble skutt bakfra, noe som er klart i strid med etiske retningslinjer og muligens også lovverk. Selv om akkurat dette individet døde raskt, er det etter FVRs oppfatning ingen unnskyldning for hensynsløse holdninger. I ettertid ble det rettet sterkt kritikk fra ulike hold over skadeskytingen, og forholdet ble også anmeldt. Skadeskytingen ble ytterligere aksentuert på bakgrunn av at tre av de åtte gaupene som var tatt av dage fram til samme tid i Hedmark også ble skadeskutt.

FVR rettet i brev til departementet sterk kritikk av jaktens forløp og konkluderte med at lisensfelling er uegnet som virkemiddel når det gjelder ulv ut fra følgende begrunnelse:

Vi velger å tro at de fleste jegere har vanskelig for å akseptere å delta i en jaktutøvelse som har som formål å skyte vekk 10 % av en norsk bestand på rundt 30 individer. Det bekrefte da også av det relativt begrensede antallet jegere som skaffet seg lisens i forhold til registrerte jegere i fylket og langt færre som deltok. Fylkesmannen som administrerer jakten sto dermed igjen med et utsilt jegerkorps med betydelige innslag av regelrette ulvehatere eller slette holdninger til jaktutøvelse generelt. Vi mener dette kom tydelig fram av selve jaktutøvelsen og reportasjer i mediene. Når myndighetene mener det er behov for uttak av ulv, er det Foreningen Våre Rovdyrs krav at etterstrebeelsen i det minste ikke overlates til nærmest håndplukkede ulvemotstandere med mer eller mindre tvilsom motivasjon og kyndighet (det kan neppe ha vært Stortingets intensjon), men gjennomføres av myndighetenes egne institusjoner med nødvendig kompetanse.

Den gamle Osdals-hannen – i et levende øyeblikk i 2008. Foto: Lars Gangås.

Den gamle Osdals-hannen – skutt 15. februar 2011. Foto: Lars Gangås.

Kommentar

Ulv og Salomo

Av Yngve Kvebæk

Gang på gang har ulv etablert seg i Rendalen/Stor-Elvdal, og gang på gang har myndighetene sørget for avlivning – til tross for at over 50 millioner kroner de senere årene er overført til forebyggende tiltak mot rovviltskader i Rendalen. Siste gang ulv etablerte seg i kommunen holdt forvaltningsmyndighetene hodet mer kaldt og lot dyrene leve inntil lisensjakten i 2011. Det er ikke helt klart hva som lå til grunn for denne «fredningen», men vi holder det for ikke usannsynlig at tanken på rettslige prosesser på linje med FVRs søksmål mot staten i 2005 ikke var særlig forlokkende – en sak som gikk i retts-systemet i flere år. Det var for øvrig den gangen drøyt et halvt hundre av FVRs medlemmer hadde meldt seg på vår årlige ulvetur som skulle arrangeres i traktene omkring Storsjøen i Hedmark. I og med at myndighetene bestemte seg for å rense ut ulvene i området kort før turen gikk av stabelen, måtte FVR kon-

takte samtlige påmeldte for å avlyse det hele – og ikke minst kansellere bestillingen av servering og overnatting hos lokale operatører som dermed gikk glipp av ikke ubetydelige midler.

Årsaken til at denne episoden trekkes fram igjen her er for å illustrere at det går en klar linje fram til årets lisensjakt når det gjelder hva Stortinget og regjeringen vektlegger som verdige interesser i dette landet. Gjennom de siste årene har flere økoturismebedrifter etablert seg i området omkring Storsjøen i Hedmark – med ulvenes tilstedeværelse som et helt sentralt element i markedsføringen. Denne næringen ble overhodet ikke sjenket en tanke fra myndighetenes side i forbindelse med lisensjakten i 2011 – til tross for at både næringene selv og miljøorganisasjonene påpekte dette hensynet i klare ordelag. Som kjent finnes det ikke sau i disse ulvenes revir – Osdalsreviret. Derimot fant Miljøverndepartementet det oppurtant å trekke fram bl.a. tamreinnæringen som grunnlag for å skyte ulvene – en næring som ikke eksisterer i reviret.

Men det er nå en gang slik at i 2010 klarte Norge for første gang siden

stortingsforliket om rovviltpolitikken i 2004 å oppnå målet om tre ulve-ynglinger innenfor det såkalte forvaltningsområdet. I og med at osdalsulvene var utenfor forvaltningsområdet, så skulle det denne gang ikke mye til for å avsi dødsdommen som rovviltnemnda i Hedmark og region 4 nå hadde myndighet til. For det er som vanlig den todelte målsettingen som alltid vil ligge til grunn. Det er den målsettingen som skal ivareta to millioner ubevoktede sauer og et ukjent antall tamrein – og samtidig strekke seg etter å beholde bl.a. hele tre ynglinger av ulv. Bare så det liksom blir litt likevekt.

Så det gikk vel som det måtte gå på bakgrunn av en rovviltthattende rovvilt-nemnd som benytter en hver anledning til å stikke alle tenkelige kjepper i hjulene for en positiv rovviltutvikling. Og ikke minst på bakgrunn av det adelsstempel enkelte oversubsidierte underskuddsnæringer har fått seg tildelt av myndighetene framfor andre næringer eller interesser i dette landet. Alt er som før – det er forskjell på salige Salomo og han med hattene.

Sist høst avslørte NRK tidenes verste udåd mot en norsk rovfuglart da Norsk institutt for naturforskning (NINA) hadde lagt ut alle kartfestede jaktfalklokaliteter i Nord-Norge i en rapport på internett. I jaktfalkrapporten datert mars 2006 står det at den er unndratt offentlighet, men samtidig er det opplyst at «publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse». En vesentlig del av denne rapporten – diskusjonen – er

dessuten et ensidig angrep på en spesielt utvalgt kilde, nemlig jaktfalkteksten til Per Johan Tømmeraas i bokverket *Norsk fugleatlas* utgitt av Norsk Ornitologisk Forening (NOF) i 1994. Siden jaktfalkrapporten har vært offentlig tilgjengelig i flere år, fant Tømmeraas det påkrevet å kommentere det faglige innholdet i denne publikasjonen. En artikkel ble derfor sendt til NOFs medlemstidsskrift *Vår Fuglefauna*, der

den naturlig hører hjemme. Men av ulike grunner ønsket redaksjonen ikke å trykke denne faglige redegjørelsen. FVR er av en helt annen oppfatning og mener det er viktig at Tømmeraas kan få anledning til å gjendrive feilaktige påstander. I den forbindelse har redaksjonen valgt å sitere rapportens diskusjonskapittel som ikke inneholder sensitive opplysninger. *-red.*

Kommentar til NINA Rapport 147 om hekkende jaktfalk i Nord-Norge

Av Per J. Tømmeraas

Jeg har med stor interesse og undring lest Norsk institutt for naturforskning sin rapport (NINA Rapport 147) *Hekkende jaktfalk i Nord-Norge. En statusrapport i 2005* (publisert 2006) av Karl-Birger Strann, Trond V. Johnsen, Vigdis Frivoll, Arve Østlyngen og Frantz Sortland. Rapporten er unndratt offentlighet, men kan siteres fritt med kildeangivelse.

Det er svært gledelig at offentlige myndigheter, med Direktoratet for naturforvaltning i spissen, har satt søkelys på jaktfalken og bestilt denne rapporten. Tidligere har denne særpregete rovfuglarten kanskje fått en stemoderlig behandling i skyggen av den truede vandrefalken. Når NINA og dets forfattere hevder å ha gjennomgått og sammenstilt all tilgjengelig kunnskap om hekkende jaktfalk i Nord-Norge, kan det synes som om det er et misforhold mellom ambisjonsnivå, vurderingsevne og referanselista med bare to kildehenvisninger. Hvorfor de har valgt å satse alt på ett kort, og bare diskutere og belyse bestandssituasjonen med utgangspunkt i Norsk Ornitologisk Forenings verk *Norsk fugleatlas* fra 1994 (Tømmeraas 1994:134), er helt uforståelig. Kanskje hadde den mer utførlige og sentrale artikkelen *Jaktfalk på Nordkalotten* (Tømmeraas 2004), som inneholder 82 aktuelle referanser og egne tall for Nord-Norge, vært en mer relevant kilde? Hva er

hensikten med å feilsitere og trekke fram mitt navn når de aktuelle norgesestimaterne i «Hekkefuglatlasen» skriver seg fra Yngvar Hagen [1961:115] og Jan Ove Gjershaug (1991:191)? Løselige bestandsestimater som nærmest bygger på syensing, har aldri tilfredsstillt mine krav. Med et alt for dårlig datagrunnlag unnlot jeg den gang å komme med egne tall og begrunnet det slik: «Norges ville fjell og opprevne kyst vanskeligjør en sikker bestandsundersøkelse på jaktfalken» (Tømmeraas 1994:134). Problemet med dårlige estimater er at de vil legge sterke føringer for senere bestandstall med hensyn til vekst eller nedgang i populasjonen.

Neste påstand i den aktuelle NINA-rapporten er så graverende at det ikke en gang kan føres på konto for manglende leseferdighet. Når forfatterne hevder at jeg viser til store årlige svingninger i hekkebestanden hos jaktfalk i Nord-Norge, beveger de seg over i fantasiens verden, og man kan spørre hva hensikten er med en slik desinformasjon. I min artismtale står det følgende: «I Nord-Norge har vi sannsynligvis en stabil bestand av kysthekkende jaktfalk» og «I Alta-Kautokeinovassdraget har arten gått tilbake med en tredel de siste 20 årene. De gjenværende parene har vist stor stabilitet siden 1982, og har hekket i 10 av 12 år i gjennomsnitt, uavhengig av smågnagersyklus». Da hjelper

det lite at NINA-rapporten er kvalitets-sikret av forskningssjef Sidsel Grønvik samtidig som forsiden er prydet med slagordene *lagspill, entusiasme, integritet og kvalitet*. Man øker heller ikke troverdigheten i takt med antall ganger ordet kvalitetssikring blir brukt. Rapportforfatterne satser stort på å overbevise leserne i så måte og gjentar uttrykket hele 8 ganger! Kvalitetssikring bør vel også omfatte korrekt sitering og bruk av riktig forfatternavn. Artsomtalen i *Norsk fugleatlas* skal ifølge bokas egen rettleiding krediteres av respektive forfatterne og ikke Gjershaug et al. (1994). Jeg kjenner heller ingen «Tømmerås» som har publisert på jaktfalk. Å bare snakke om en stabil hekkebestand uten å ta i betraktning den årlige ungeproduksjon kan lett gi et skjevt bilde av forholdene. Karakteristisk for jaktfalken er de store ungekullene som trolig reflekterer en høy dødelighet på grunn av en vanskelig tilpasning til et barskt vintermiljø. Mine tall fra Alta-Kautokeinoundersøkelsene viser et gjennomsnitt på 3,0 unger pr. hekkende par, mot bare 2,8 unger hos dverg-falk (Tømmeraas 2003). Gjennomgående små kull over tid kan derfor være et varsel om at tilveksten ikke er tilstrekkelig for å kompensere for frafallet.

Videre fortelles det om en rekke hekkefunn av jaktfalk i forbindelse med sjøfuglkartlegging i Troms og Finnmark på midten

av 1980-tallet. Hvorfor presenteres det ikke et eksakt tall, eller er antallet hemmelig? Det samme gjelder påstanden om jaktfalkens utstrakte bruk av fjellvåk- og kongeørnreir. Dette er i høy grad ny viten, og burde ende opp i konkret tallfesting av de respektive reirvalgene. Likevel blir det for enkelt bare å snakke om tilstedeværelsen av intakte kvistreir uten å nevne konkurranseforholdet mellom jevnbyrdige, stedegne arter. Derfor hører det med til sjeldenhetene at jaktfalken kan opptre som reirparasitt og hekke i nærheten av tradisjonelle kongeørnpar. Eksponerte fjellvåkreir dyngtet ned av snø vil heller ikke være særlig attraktive når jaktfalken innleder hekkingen i månedsskiftet mars-april. Forfatterne har ingen refleksjoner om jaktfalkbestanden ut over sitt eget lille 10-årsperspektiv. Kunnskapen om at dagens hekkebestand på Finnmarksvidda bare er rester (20 %) av fortidens forekomster fra omkring 1850 (Tømmeraas 2004), synes helt uinteressant og forbigås i taushet. Når hekkeplassene på indre strøk var der for 150 år siden, kan man ikke hevde at det er mangelvare på klipper. De samme bergveggene ligger vel der fortsatt? Erfaring tilsier at det kan være vanskelig å bestemme opprinnelsen til de ulike kvistreirene, da flere arter kan ha benyttet de samme reirhyllene. Dette kom til uttrykk i en studie fra Hardangervidda der alle jaktfalkkreirene først ble påstått bygget av

De fleste ungfuglene bukker under i sine første leveår før de får anledning til å forplante seg. Foto: Per J. Tømmeraas.

Diskusjonskapittelet i NINA Rapport 147

“

Tømmerås presenterte i «Norsk fugleatlas» et landsestimat for jaktfalk med et spenn fra 150 til 500 par (Gjershaug et al. 1994) samtidig som han viser til store årlige svingninger. Vårt estimat for Nord-Norge ligger på mellom 350 og 450 par. I forhold til det offisielle nasjonale estimatet i Gjershaug et al. (1994) er derfor dette veldig høyt. En av årsakene er at en tidligere visste lite om den betydelige kysthekkende bestanden som finnes fra Lofoten og nord til Varanger. Den betydelige feltinnsatsen som personell fra rovfuglmiljøet i Nord-Norge har gjort i det siste tiåret har ført til at også nye områder er blitt undersøkt. Mange av disse områdene ble tidligere antatt ikke å være særlig viktige for en art som jaktfalk. Det resultatet som presenteres for arten i Nord-Norge i denne rapporten er derfor et direkte resultat av en omfattende feltinnsats i nye områder og ikke en reell nyutvidelse av jaktfalkens hekkeområder i nord. Allerede på midten av 1980-tallet ble det i forbindelse med kartlegging av sjøfugl i Troms og Vest-Finnmark i regi av Tromsø Museum påvist en rekke hekkende par jaktfalk. Alle disse hekkefunnene ble påvist i nær tilknytning til store sjøfuglkolonier i Nord-Troms og Vest-Finnmark.

Vi har i løpet av de ti årene vi har studert jaktfalk i Nord-Norge heller ikke påvist store svingninger i hekkebestanden slik Tømmerås viste til (Gjershaug et al. 1994). Hoved-

tyngden av de hekkende parene i Troms og Finnmark viser faktisk en betydelig stabilitet til tross for ujevne rypeår gjennom denne perioden. Noen få par kan forsvinne helt, men det er nesten alltid fordi reiret som ble brukt har blitt ødelagt og der ikke finnes nye og tilgjengelige kvistreir i territoriet. I de fleste tilfellene vil det alltid finnes enten ravn-, fjellvåk- eller kongeørnreir i territoriene til de nordnorske jaktfalkene. Unntakene her vil være noen få områder i de indre delene av Finnmark og Troms der det er lite klipper med muligheter for ravn, fjellvåk eller kongeørn å bygge reir.

Stabiliteten skyldes nok i stor grad den variasjon som jaktfalken finner i byttetilgangen i det nordnorske landskapet. Kysthekkene har ved siden av rype også sterke bestander av sjøfugl samt mange velegnede byttearter i kulturlandskapet. Arter som fiskemåse, vipe, tjeld, stokkand og storspove er alle arter som vi har påvist i bytterestene ved mange av reirene hos par som hekker nær kulturlandskapet på kysten. For parene som hekker rundt de store fuglefjellene er det ikke overraskende arter som lunde og krykkje som dominerer i bytterestene. For mange av de parene som hekker i de indre områdene finnes det i tillegg til rype ofte en god bestand av våtmarksfugl som også bidrar som buffer i dårlige rypeår. ”

Små ungekull og en stor andel av yngre hekkfugler over tid, er en klar indikasjon på at hekkebestanden er i ulage. Foto: Per J. Tømmeraas.

fjellvåk. Da resultatene senere ble publisert, hadde forfatteren gjort helomvendning og forandret det til ravnereir. Derfor er det så viktig å gjennomføre årlige kontroller av alle aktuelle hekkeplasser for å framskaffe korrekte historiske data. For øvrig vil kvaliteten på slike hekkeregistreringer avhenge av ressursbruk i form av anvendt tid og antall besøk på lokalitetene. Tilfeldige korttidsbesøk gjør det vanskelig å oppdage mislykkete hekkinger forårsaket av ulykker, dårlig vær og ulike forstyrrelser.

Til slutt konkluderer forfatterne med at stabiliteten i hekkebestanden skyldes «i stor grad den variasjon som jaktfalken finner i byttetilgangen i det nordnorske landskapet». Jeg har problem med å skjønne at det er positivt for arten at byttedyrtilgangen varierer. Mer forståelig blir det dersom man mener gode bestander av et stort og variert utvalg av egnede byttedyrarter. Problemet for en vinterhekkende art som jaktfalken, er at den ikke kan basere sitt næringsbehov på trekkfugler som ankommer langt ut på vårparten. Derfor er det mattilgangen og kondisjonen tidlig på våret som bestemmer om jaktfalken er i stand til å gå til hekking. Jeg kjenner ikke til en eneste studie der det er vist at jaktfalken kan forplante seg uten å bygge på ryper som hovednærings. Dersom sjøfugl og arter i nærheten av kulturlandskapet hos enkelte par skulle dominere i byttedyrrestene, hvorfor hekker da ikke arten ved kysten lenger sør i landet der forholdene også skulle ligge godt til rette

med supplerende byttedyr? Våtmarksfuglene i de indre områdene av Finnmark fungerer ikke bare som alternative byttedyr i dårlige rypeår. Dette er godtgjort i 40 år gamle byttedyrlistene, for eksempel i Svein Haftorns (1971:158) *Norges Fugler*.

Selv synes de fem forfatterne å være svært så fornøyd med sin 10 år lange forskning på jaktfalken og framhever sine store kunnskaper og egeninnsats for arten og andre rovfugler. I tillegg har de samarbeidet med ulike etater og kompetente personer rundt om i landsdelen. Likevel blir det for enkelt å basere sin argumentasjon på subjektive og ukritiske påstander ved bare å henvise til egne upubliserte data uten å kunne henvise til en eneste relevant publikasjon. Selv om jeg, også som tidligere NINA-ansatt, har hatt jaktfalken på dagsorden i en mannsalder i deres egen landsdel, har ingen funnet det formålstjenlig med en henvendelse sørover til Trøndelag. Dette er ganske oppsiktsvekkende når enkelte av rapportforfatterne gjennom en årrekke i større og mindre grad har deltatt i de store Alta-Kautokeinoundersøkelsene, og fått sin rovfugloplæring og kunnskap om de gamle jaktfalkhekkplassene inne på Finnmarksvidda fra mine funn i engelske arkiver. I stedet har de bevisst valgt å feilsitere og tillegge meg forhold som ikke har rot i virkelighetens verden. Dette har de gjort i en rapport unndratt offentlighet, slik at jeg ikke skulle få anledning til å ta til motmæle. Når NINA ikke klarer å holde orden på egne publikasjoner, har de kommet i skade for å

blottstille sin agenda og forsøk på stigmatisering. – Ingen ting er så galt at det ikke er godt for noe! Men er det til jaktfalkens beste?

Referanser

- Gjershaug, J. O. 1991. *Rovfugler*. S. 185–191 i: Hogstad, O. (red.). *Norges Dyr, Fuglene* 1. J. W. Cappelens Forlag a. s.
- Hagen, Y. [1961]. *Jagtfalken*. S. 114–121 i: Blædel, N. (red.). *Nordens fugle i farver. Femte bind, fra rovfugle til andefugle*. Ejnar Munksgaard, Skandinavisk bogforlag.
- Haftorn, S. 1971. *Norges fugler*. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Trondheim.
- Strann, K.-B., Johnsen, T. V., Frivoll, V., Østlyngen, A., Sortland, F. 2006. Hekkejaktfalk i Nord-Norge. En statusrapport i 2005. *NINA Rapport 147*.
- Tømmeraas, P. J. 1994. *Jaktfalk Falco rusticolus*. S. 134 i: Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.): *Norsk fugleatlas. Hekkefuglenes utbredelse og bestandsstatus i Norge*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Tømmeraas, P. J. 2003. *Rovfugl i Alta – før og etter kraftutbyggingen*. Konsekvensundersøkelser på rovfugl og kråkefugl 1982–1999. *Rapport nr. 23. Statkraft*.
- Tømmeraas, P. J. 2004. *Jaktfalk på Nordkalotten. Våre Rovdyr 18 (2): 36–47*.

Kommentar

Liksomdemokrati

Av Arne Flor

Den 22. februar i år (2011) vedtok rovviltnemnda i region 2 en utvidet kvote for lisensfelling av ulv etter at en ulv igjen hadde dristet seg til en sørlandstur. I vedtaket står det at «Sjansen for å ta ut et verdifullt genetisk individ vurderes som liten.» I tillegg skriver nemnda i sitt vedtak at: «Vedtaket kan påklages til Miljøverndepartementet innen 3 uker, jamfør forvaltningsloven §§ 28 og 29 og rovviltforskriften § 18. Klagen sendes til Rovviltnemnda.»

Søndag den 27. februar, før blekket i klagen til Foreningen Våre Rovdyr (FVR) er tørt, blir ulven skutt ved Ås i Froland. Et jaktlag på omkring 40 trofejegere var satt sammen, og startet jakten alt den første helga etter at vedtaket ble fattet. Dette skjer på tross av at rovviltnemnda gir FVR rett til å klage innen tre uker. I området hvor ulven oppholdt seg var det full vinter og ingen beitedyr ute, samt at ulven ikke hadde gjort noen «skade».

Ulven er kritisk truet i Norge, og man burde med det som utgangspunkt ha gitt ulven en sjanse til å vandre østover igjen. I tillegg var man ikke sikker på ulvens genetiske verdier. Iveren etter å få skutt og drept denne ulven var så stor i rovviltnemnda at man satte all fornuft til side og iverksatte vedtaket straks. Lederen av rovviltnemnda i region 2 kommer fra Senterpartiet som har programfestet å fjerne ulven fra norsk jord. Det virker umiddelbart noe merkelig at ledere for en forvaltningsnemnd har en motsatt agenda enn det nemnda burde arbeide for. Det kan ikke være enkelt for vedkommende å være uheldig i disse sakene. I ulvesaker har han tydelig et habilitetsproblem. Rovviltnemnda gir oss tre ukers klagefrist og henviser til klagers rettigheter gjennom forvaltningsloven, men hva hjelper det når jakt settes i gang umiddelbart etter at vedtaket er fattet.

I rovdryrsaker ser det ut til at vi må forholde oss til et liksomdemokrati. Vi må gjerne klage, men man bryr seg ikke med det. I desember 2009 hadde vi en tilsvarende sak. Da ga Fylkesmannen i Nord-Trøndelag – Inge Ryan (SV) – fellingstilatelse på en ulv i Snåsa. FVR klaget og ulven ble skutt. I ettertid ga miljøverndepartementet FVR medhold i klagen, men hva hjalp det. Ulven lå der skutt og død og med gener som hadde vært svært

viktige for den skandinaviske ulvestammen. Forvaltningsloven gir oss altså rett til å klage, men hva er vitsen med en lov som ikke virker i disse sakene. Jeg mener det er på tide at § 42 i loven skrives om da denne paragrafen slår i hjel §§ 28 og 29:

§ 42 (utsatt iverksetting av vedtak)

Underinstansen, klageinstans eller annet overordnet organ kan beslutte at vedtak ikke skal iverksettes før klagefristen er ute eller klagen er avgjort. Når en part eller en annen med rettslig klageinteresse akter å gå til søksmål eller har reist søksmål for å få vedtaket prøvd ved domstol, kan organ som nevnt utsette iverksettingen til det foreligger endelig dom. Det samme gjelder når en part eller en annen med rettslig klageinteresse akter å bringe eller har brakt en sak inn for Stortingets ombudsmann for forvaltningen. Anmodninger om utsetting skal avgjøres snarest mulig. For øvrig gjelder det som er bestemt i annen lovgivning om utsettende virkning av klage, søksmål m.m. Det kan settes vilkår for utsettingen. Avslag på anmodning om utsetting skal være grunnlagt. Begrunnelse skal gis samtidig med avslaget.

Selv om føre-var-prinsippet er et grunnleggende forvaltningsprinsipp i Norge, ser det ut til at en slik praksis ikke er ønskelig i rovviltsaker hvor man gis mulighet for å klage. Slik forvaltningsloven praktiseres i rovviltsaker er rovdryene den tapende part. Dagens praksis tar ikke hensyn til om en art er rødlistet og kritisk truet.

Ulv skutt i Froland i Aust-Agder 27. februar 2011. Foto: Rune Sævre.

Lovanvendelsen tar i dag mer hensyn til utmarksbeitende husdyr hvor dyreeier har et ansvar, enn til en villlevende kritisk truet dyreart. Det er denne praksisen vi må få endret.

§ 42 i forvaltningsloven sier i klartekst at man ikke trenger å ta hensyn til klagers mulighet til å klage. Kun at man gis anledning. Med denne paragrafen har rovviltnemnda full dekning for sin igangsetting av umiddelbar jakt. En ansvarlig nemnd kunne ha tatt hensyn til at:

1. Ulven er rødlistet, og en kritisk truet art i Norge.
2. Det var vinter og ingen skade var påført noen beitedyr.
3. Man kunne ha gitt ulven en sjanse til å vandre østover igjen.
4. SNO kunne ha samlet inn ekskrementer for analyser slik at genetiske egenskaper ble undersøkt.
5. Man kunne ha tatt hensyn til det store flertallet av befolkningen som er for å ha rovdyr.

Men det viktigste er å få en lov hvor man gis en klagemulighet hvor vedtak ikke iverksettes før klagen er behandlet. FVR bør fremme denne saken overfor politikere og vise til dagens praksis. En endring av loven eller forskriften bør resultere i at saker som omhandler felling av rødlistede arter gis reell klagerett med tre ukers frist og at klagen behandles før iverksetting.

30 års sporing kronet med ulvekontakt

Tekst og foto: Arne Flor

I januar 1981 ble jeg med Petter Wabakken på ulvesporing ved Flermoen i Trysil. Her hadde en ulv kommet inn fra Sverige den 17. januar. Samme vinteren ble den sporet av Erik Isakson og Anders Bjärvall på svensk side. Så tidlig som i 1979 hadde ulvesporene blitt fulgt av studenter ved Klarälvdalens folkhögskola under ledelse av Ingemar Brelin. Ved Flermoen hadde den satt fine spor i snøen som var lette å følge. Det var noen spennende dager i minus 30 grader, hvor jeg for første gang fikk se hva ulven hadde foretatt seg. Den hadde sjekket beverhytter og prøvd seg på noen elger – og det var tydelig at ulven valgte terrenget med omhu. Lite visste jeg da at det

skulle gå 22 år før jeg så min første ulv – på Storsjøen i Rendalen den 27. februar 2003. Og 30 år før jeg strøk hånden min gjennom pelsen på en vill ulv.

Så kom den store dagen for meg. Tirsdag 15. mars i år dro jeg til Kynndalen i Hedmark. Endelig passet det for meg å bli med på merking av ulv. Jeg møtte opp på en tømmerplass langt fra allfarvei som helikopteret ville bruke til landingsplass hvis de fikk satt en bedøvelsespil i en ulv. Da jeg kom fram til plassen var det allerede en veterinær til stede som skulle delta i merkingen og undersøkelsen av ulven. Vedkommende arbeidet med prosjekter tilknyttet Høgskolen i Hedmark

på Evenstad. Valpene i Kynnareviret har gener av finsk/russisk avstamning og er derfor veldig verdifulle for utviklingen av den skandinaviske ulvestammen. Det kan av den grunn være viktig å følge med på hvor disse valpene tar veien senere i livet.

Etter hvert kom det mye folk til plassen. En skoleklasse fra skogskolen på Sønstestad, folk fra Miljøverndepartementet, Foreningen Våre Rovdyr og en del andre i tillegg til studenter fra Evenstad. Litt over kl. 11 kom meldingen inn om at en ulv var bedøvet. Ikke lenge etter kom helikopteret med en ulvevalp. Den ble båret bort til et område hvor den ble lagt på en jervenduk. Helikopteret tok av og ulven ble målt, veid, tatt blodprøve av og påsatt sender, mens vi andre ble holdt på avstand. Da alt arbeidet med ulven var over, fikk vi anledning til å ta noen nærbilder av ulven og til og med klappe på den. For meg var dette en fantastisk opplevelse. Mens ulven lå på plassen kom to hogstmaskiner kjørende inn på tømmervelteplassen. Petter Wabakken snakket med dem om hva som foregikk og tok førerne med bort til ulven. Han viste dem radiohalsbåndet og forklarte litt om hvordan det satt på halsen. Begge bøyd seg ned og kjente på halsbåndet og at det ikke satt stramt, samt kjente og strøk over pelsen på valpen som veide 38 kg. Begge syntes det var et flott dyr. En flott måte og avmystifisere ulven overfor personer som arbeider på skogen, og som på fritiden drev med jakt.

Ulven ble så båret innover en opptrekket sti og lagt ned på snøen. Her våknet den sakte opp. Merkeplassen var valgt med hensikt. Den lå langt fra offentlig vei, da ulven de første timene etter en merking kan være litt omtåket. Ingen ønsker at den da skal forville seg ut på en vei og bli påkjørt.

Den nye maken til Juvbergtsipa med påsatt radiohalsbånd.

Petter Wabakken og Per Larsson studerer Juvbergtsipa.

Mens ulven våknet opp måtte alle trekke seg bort. Kun en veterinær og et par personer var igjen for å overvåke tilstanden. Det har hendt at ulv har rotet seg ned under grantrær i litt omtåket tilstand. Det vil si at hodet er ganske klart, men kontrollen over musklene er ikke helt på plass med en gang. Da er det viktig at folk kan gå etter og trekke ulven fram eller vise den rett vei bort fra folk.

Petter Wabakken brukte en del tid etterpå til å fortelle skoleklassen og oss andre litt om ulvens reaksjoner ved merking. Han dro bl.a. fram en episode fra TV2 hvor en ulv kastet opp etter å ha blitt merket. Oppguling er en naturlig reaksjon hos ulven etter merking hvis den har spist en del før den ble bedøvet. Ulven frakter ikke maten med å bære den i munnen. Den frakter mat til valpene ved å fylle magen opp med kjøtt. På det meste kan en ulv bære på opptil 10 kg kjøtt, som den da gulper opp til valpene når det er nødvendig. I innslaget på TV2 gulper ulven opp litt kjøtt trolig for å kvitte seg med litt for mye vekt. Den blir dermed lettere og det blir enklere å løpe vekk fra farer. Men bildeklipp tatt ut av en sammenheng kan gi et fullstendig galt inntrykk av arbeidet forskerne gjør i forbindelse med merking av ulv. Reportasjen på TV2 må sies å være meget slett.

Kort tid etter dette kom det ny melding fra helikopteret om at ei ulvetispe var bedøvet ved Halsjøen øst for Gravberget. Vi satte oss i bilene og kjørte østover. Igjen bar det inn på en delvis brøytet skogsbilvei, og

Artikkelforfatteren sammen med en hannvalp fra Kynnareviret.

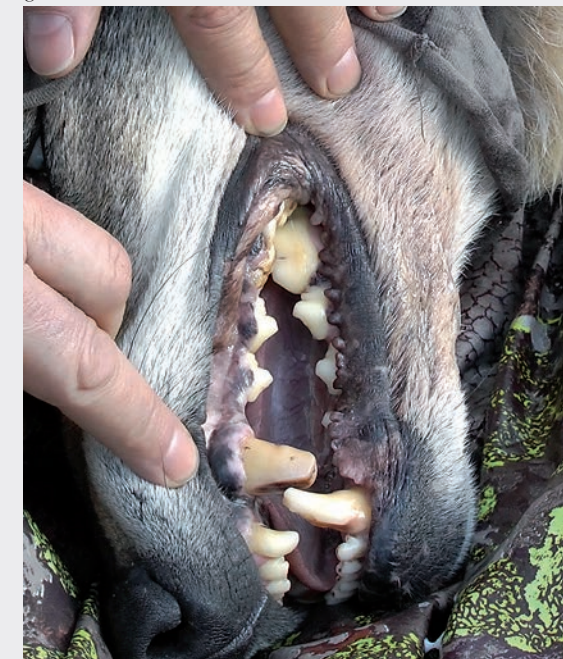
etter noen kilometer kom vi fram til et veikryss hvor helikopteret sto parkert. Her lå det to ulver og ventet. Det var en 3-4 årig hann på 48 kg og ei eldre tispe på 35,5 kg. Denne gangen var vi bare noen få personer tilstede, og vi fikk god tid til å beundre disse flotte dyrene og studere dem litt nærmere uten å være i veien. Ved nærmere undersøkelse så man at tisper hadde meget slitte tenner og bar mikrochip. Den var blitt merket tidligere. Foran oss lå rett og slett den gamle Juvbergtsipa, som mistet halsbåndet for flere år siden, og som man ikke har hatt kontakt med. Den gikk i sin tid sammen med en hann som var steril, og fikk dermed ikke valper. Nå var det tydelig at tisper var i løpetid så her kan det bli valper til våren. Begge ulvene var tidligere på dagen blitt sporet på svensk side og inn i Norge av Per Larsson.

Merking, veiing og prøvetaking ble gjort raskt. Etter dette ble begge ulvene båret innover den ubrøytete skogsbilveien og lagt ved siden av hverandre der. Vi trakk oss tilbake, og på god avstand fikk jeg noen fine bilder av begge ulvene idet de våknet opp.

For meg var tirsdag den 15. april 2011 en utrolig opplevelse og kanskje den største

naturopplevelsen jeg har hatt med rovdyr. Jeg har kjent på labbene, strøket handa gjennom pelsen og kjent på lukten av det flotteste dyret som lever i norsk natur. Dagen kunne ikke blitt bedre og var desserten etter 30 års sporing på ulv.

De slitte tennene til Juvbergtsipa vitner om at hun er gammel. Hun er trolig 10 år gammel.

Den svenske ulvejakten – 19 ulver skutt hvorav 15 revirhevdende dyr

Den svenske lisensjaktkvoten på ulv i år var beregnet med tanke på slupmessig uttak. Men jegerne skjøt stort sett revirhevdende individer.

Av Jan Bergstam

Den andre lisensjakten på ulv i Sverige er over. Fra midten av januar til midten av februar, dvs. omtrent samtidig som ulvepar begynner å gå sammen som en forberedelse til parringen i slutten av februar, fikk et ukjent antall jegere i seks län (fylker) jakte på 20 ulver. Totalt 6.500 jegere var registrert, men kun jaktlederne trengte å registrere seg for årets ulvejakt. Dermed vet man ikke hvor mange eller hvilke som jaktet. Da jakten ble avsluttet den 15. februar, gjensto én ulv på lisenskvoten. Det var ulvene i Västmanland som lurte länets jegere.

I fjor starten jakten allerede 2. januar. Det var dengang en viss uro over å gjøre valpene foreldreløse så tidlig som i begynnelsen av januar, selv om en ulveforsker fra Skandulv, Håkan Sand, uttrykte en annen oppfatning. Det ble den gang skutt en blanding av voksne og valper.

I år skulle det bli annerledes. Vi begynner med hannulven i Kroppefjällreviret i Dalsland, som ble den nittende ulven rapportert skutt under årets jakt. Reviret hadde denne vinteren ingen valper for første gang på mange år. Derimot hadde man sporet to dyr som gikk sammen. Hunnen var den andre ulven av Västra Götalands lisensulver som ble drept. Hun ble skutt 15. februar. Men allerede andre jakt dagen, 16 januar, ble hun påskutt to ganger, og det var i samme område og samme dag som hennes make ble drept. Hun gikk uskadet fra begge disse skuddene.

Det første skuddet ble avfyrt fra rundt 300 meter. Kula slo ned ca. ti meter bortenfor henne i følge länstyrelsens kontrollører som var på plass dagen etter for å se hvordan påskytingen hadde foregått. Det andre skuddet ble avfyrt fra ca. 125 meter idet hun var i fullt sprang over innsjøen. På

grunn av tøvær etterfulgt av kuldegrader ble ulvejakten vanskeliggjort, og det gikk tre uker før hun til slutt ble drept. Uten spor går det ikke å ringe inn ulvene. Begge ulvene i Kroppefjällreviret er dermed borte og reviret ligger tomt i alle fall denne valpesesongen.

Jakten på Kroppefjällparet beskriver ganske malende jaktens innretning i de seks ulvelänene som delte på lisensene. En Hasselfors-jeger fortalte til *Nerikes Allehanda* uten omsvøp at det var et revirhevdende dyr man var ute etter – for å unngå valper til våren.

Vi vender tilbake til 15. januar – startdagen for årets lisensjakt. Med fjorårets jakt i friskt minne forventet alle seg et raskt forløp.

I Gävleborg var jakten på länets tre lisensulver over på noen timer. Revirhannen i Haveröreviret i nordre Ljusdal, og begge de revirhevdende ulvene i det nyetablerte Råhällanreviret utenfor Ockelbo, ble skutt. Resultat: et revir helt borte, og et revir med en enslig hunn tilbake.

I Dalarna ble samtidig to foreldredyr skutt fra valpene i to revirer og to revirhevdende dyr i to andre revirer pluss en ungvulv. Den andre jakt dagen skjøt jegerne i Dalarna den sjettede av sine seks lisensulver – en hunn sør for Ludvika. Hun befant seg i samme område som den hannulven som ble skutt dagen før. De var et par.

Fulgte man jaktens forløp, kunne man ane et mønster. Rettet jegerne seg inn på revirdyr eller foreldredyr? Denne bekymringen ble forsterket av at det var merkelig stille fra Värmland under hele den første jakt dagen, og ikke en eneste ulv ble da skutt i dette ulverike länet.

Den andre dagen i Värmland ble lederhannen i Gårdsjöreviret sørøst for Sunne skutt, og noe senere lederhannen i Ängenreviret nord for Arvika. Et av jaktlagene i Jangereviret fikk med seg en hannvalp.

I Dalsland ble lederhannen i Kroppefjäll skutt, og i Örebro ble en tispe skutt i traktene omkring Dylte bruk nordøst for Örebro. Dyltehannen var tidligere sporet i området sammen med en hannulv, og disse må betraktes som et revirhevdende par.

Etter to dagers jakt hadde jegerne i Dalarna og Gävleborg skutt ferdig. Värmland hadde tre ulver igjen og Västra Götaland, Örebro og Västmanland hadde én ulv igjen hver seg.

I Värmland ble den fjerde ulven skutt mandag 17. januar – en hannvalp i Glaskogenreviret. Det var det siste som skjedde den første uken på grunn av været. Det skulle drøye fram til 24. januar før det ble jakt i Värmland igjen. Da ble foreldrehannen i Trångereviret skutt. Reviret er i prinsippet det gamle Nyskogareviret. Lørdagen før, den 22. januar, ble en hannvalp skutt i den vestre delen av Klotenreviret. Den 26. januar skjøt Värmland sin siste lisensulv – hannen i Ängereviret nord for Arvika, og dermed var også dette reviret borte.

Dermed er vi tilbake hos hunnen i Kroppefjäll. Alle län hadde skutt ferdig unntatt Västmanland.

Av tabellen framgår tydelig at jakten rettet seg mot ulver som gikk i par. Tre ulvepar med valper ble halvert. Fire nye par ble skutt helt vekk. Fire nye par ble halvert da den ene ulven i paret ble skutt. Sammenlagt elleve par ble halvert eller forsvant helt. Og dette var elleve par som hadde

hatt gode sjanser for å få valper til våren, hvilket innebærer at kanskje 50 potensielle valper nå forsvant under jakten.

– Jakten har definitivt ikke vært slupmessig, men ble rettet mot dyr som gikk i par, sier Åke Aronson på Viltskadecenter. I følge Aronson utgjør ulver i nydannede par 14 % av ulvebestanden, og dersom jakten hadde vært helt slupmessig hadde bare to–tre par blitt skutt.

Tross en oppfordring fra Naturvårdsverket til jaktlagene om ikke å skyte ulver forsynt med radiosender, ble to dyr med klart synlige sendere skutt. Tre andre hadde mikrochip.

Politiet i Dalarna fikk i begynnelsen av jaktperioden et SMS-tips om at det var skutt en ulv i tillegg til de seks som allerede var avlivet. Tekstmeldingen inneholdt ingen detaljer om hvor og når tyvskytingen inntraff, og politiet har nå henlagt saken. Og det har man også gjort med utredningen i forbindelse med haglskuddet mot Fulufjällhannen. Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) oppdaget, ved obduksjonen av hannen som ble skutt under jaktens første dag, at det var rester av hagl i kroppen. Men det er også det eneste spor man har etter tyvjakten.

Hannulven med radiosender som ble skutt den første jakt dagen i Dalarna sør for Ludvika, trodde man først var revirhannen fra Kloten. Men da senderen ble identifisert, viste det seg at det var en kjenning fra det gamle Uttersbergsreviret nordøst for Lindsberg. Reviret ble oppløst en eller annen gang i 2009 da hunnen forsvant, trolig død av alderdom. At Uttersbergshannen nå dukket opp på nordsiden av Klotenreviret viser

hva forskerne tidligere har registrert – at revirhanner som blir enslige vandrer ut av reviret for å forsøke å finne en ny hunn.

Den foreløpige obduksjonsprotokollen fra SVA viser at samtlige skutte ulver under lisensjakten var i middels godt hold.

Aldersbedømmingen er så langt bare gjort visuelt. For sikrere aldersbedømming kommer man senere til å foreta tannsnitt. Foreløpig vurderes fire av ulvene å være født i 2010, fem født i 2009 og de øvrige var minst tre år gamle.

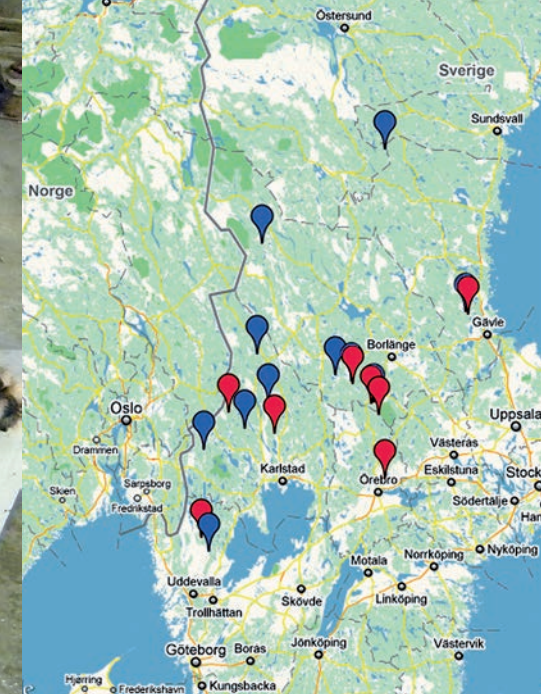
Den eldste ulven er Uttersbergshannen som antas å være åtte år gammel. Han var også en av de ulvene som ble hardest skadeskutt under jakten. Elleve skudd ble avfyrt mot ham – et av disse slet av den nedre delen av venstre frambein. Han kom seg unna med skaden og ble skutt etter ca. en time et stykke fra stedet han ble skadeskutt. Av de elleve skuddene traff tre.

Denne gamle kjempen kunne man nok ønske en verdigere avslutning på et langt liv som han har levd ganske harmløst i Bergslagsskogene. De senere årene har han ikke gjort noe større vesen av sig. Faktum er at forskerne, som fortsatt har ganske bra kontroll på de fleste ulvene i landet, ikke visste at han var i live. Det kunne virke som han var i lag med en yngre hunn. Denne hunnen ble skutt den andre dagen i samme område øst for Klenshyttan som ligger mellom Ludvika og Grängesberg.

En ung hann i Glaskogen i Värmland fikk omtrent samme skjebne som Uttersbergshannen under jakten. I alt 13 skudd ble skutt mot ham. Det ene frambeinet ble

En av ofrene fra lisensjakten på ulv i Värmland. Foto: Lars Furuholm.

Skutte ulver under lisensjakten i Sverige. Kilde: Statens veterinärmedicinska anstalt/Google Maps.

skutt i stykker, og han gikk med denne skaden i ca. en time før man greide å avlive den. Tre av de 13 skuddene traff ulven.

13 av ulvene ble drept med ett skudd – de øvrige ble truffet av to eller tre skudd.

Kjønnsfordelingen på de skutte ulvene var elleve hanner og åtte hunner.

Fordelingen av 19 skutte ulver (av kvoten på 20)
Foreldreulver 1 ♀ 2 ♂ > 3 foreldrepar halvert
Ulver i par 6 ♀ 6 ♂ > 4 par borte og 4 par halvert
Valper 1 ♀ 3 ♂

Skuddene

- 3 ulver ble truffet med to skudd
- 3 ulver ble truffet med tre skudd – disse ble påskutt med hhv. 11, 13 og 3 skudd
- Resten av ulvene ble drept med ett skudd
- 4 ulver ble påskutt, men overlevde uskadet

Ulver med misdannelser

- 2 med enklisidert kryptorkisme
- 2 med feil i bittet – lettere og grov
- 1 med lett misdannet nyre
- 1 med kotemisdannelser i korsryggen

Ulver med eldre skader

- 2 med skabblignende hudforandringer
- 1 med leget ribbeinsfraktur
- 1, Fulufjällhannen, hadde en eldre skade fra haglskudd pluss noe aldersrelatert slitasje

Øvrig

Samtlige dyr hadde normalt utviklet muskulatur og var i middels god kondisjon. Fem av ulvene var merket hvorav tre med mikrochip og to med radiosender som begge var ute av funksjon

Kilde: Statens veterinärmedicinska anstalt. Foreløpig rapport.

Minneord om en britisk faunakamerat

Wildlife-kunstneren, naturmennesket og norgesvennen Timothy J. Greenwood har gått bort

Av Viggo Ree

I slutten av januar i år fikk jeg den triste meldingen om at min gamle venn og kunstnerkollega Timothy John Greenwood hadde gått ut av tiden. Selv om hans liv i beste fall har begrenset tilknytning til Foreningen Våre Rovdyr, har allikevel hans virke gjennom en årrekke funnet sted med fokus på mange av de arter som vår forening arbeider med. For meg var kontakten med Tim – som han vanligvis kalte seg – av stor betydning i yngre år, og han spilte en avgjørende rolle for mitt yrkesvalg.

Mitt vennskap med Tim strekker seg tilbake til forsommeren 1971. Vi møtte hverandre i Doñana nasjonalpark i Sør-Spania, der jeg arbeidet ett år som observatør og ringmerker for den biologiske stasjonen i Sevilla. Det var artig å bli kjent med denne eiendommelige wildlife-kunstneren. Etter at Tim og hans assistent Alec Jenkins hadde tilbrakt et par måneder i Marokko, bl.a. med studier av eleonorafalker, kom de tilbake til Doñana i slutten av august. Jeg skulle hjem til militærtjeneste i Norge i slutten av september 1971 og fikk skyss nordover med de to britene i Tims landrover. Vi stoppet en uke i Pyreneene, der

vi opplevde lammegribber, gåsegribber, haukørner, kongeørner og en rekke andre rovfugler. Etter at vi hadde besøkt bl.a. andefuglparken i Slimbridge i England og tilbrakt noen dager i Kent, der Tim bodde sammen med sine adoptivforeldre, kjørte han meg helt til Newcastle – og endog spanderte på meg båtbilletten til Oslo. Tim var en svært raus person.

I løpet av 1972 kom Tim over til Norge to ganger. Første gang var på sommeren. Da besøkte vi ulike fugleområder på Østlandet, og han ble kjent med flere norske ornitologer. Deretter kjørte han til Finnmark sammen med Morten Brandt fra Oslo. Siste gang var mot slutten av året, og Tim feiret da jul sammen med bl.a. min familie i Østerdalen. Da jeg den 4. januar 1973 flyttet fra Jeløy til Maridalen var det Tim som kjørte flyttelasset. I tiden som fulgte arbeidet jeg bl.a. på Zoologisk Museum på Tøyen. Mens jeg tilbrakte dagene i Oslo satt Tim i den lille hytta på Granhaug i Maridalen og malte akvareller av spurveugle og jaktfalk. Det var under dette norgesbesøket jeg ble så inspirert av Tims bildeproduksjon at jeg bestemte meg

for å realisere en kunstnerisk utdanning og løpebane i stedet for de planlagte biologistudiene. I juni samme år dukket Tim opp i Maridalen igjen, da sammen med sin gamle studiekamerat på Camberwell School of Art i London – Brian Grimwood. Han er i dag en av Storbritannias dyktigste illustratører. En av deres medstudenter på Camberwell var for øvrig David Bowie. Fra midten av juli 1973 gjennomførte Tim en måneds studietur fra England til Øst-Hellas. Morten Brandt og jeg ble invitert med på denne ekspedisjonen. Det var en utrolig spennende reise med opplevelse av arbeidene til Bruno Liljefors og andre store wildlife-kunstnere i Nederland, rovfugler og våtmarksarter i Makedonia og Nordøst-Hellas – og stortrappet, aftenfalker og andre steppetilknyttede arter ved Neusiedler See i Østerrike.

Senere på 1970-tallet besøkte jeg England ved flere anledninger, og dette muliggjorde nye sammenkomster og utflukter med Tim. Våren 1978 kom min engelske kollega nok en gang til Norge. Han hadde da med seg sin venn Len Baron. De skulle etter hvert til Finnmark og hadde landroveren fulllastet med kjøtt av hjort, rådyr, fasan, kanin og annen kjøttproviant. Det ble noen fantastiske dager i Maridalen og andre steder i Oslo-området med nære venner før de dro nordover. Tim var alltid full av bisarr humor og likte både gode historier, friske vitser og besynderlige regler. Han hadde lest mye historie og kunne underholde hele selskap med beretninger fra britenes kriger rundt i verden. På 1980-tallet traff jeg han både i England, på Shetland og i Norge. Under et opphold sammen med Roar Solheim på Shetland i 1986 dukket Tim og Len opp og inviterte på det beste skotsk natur og kultur kan by på. De to hadde da flyttet til hvert sitt sted i Skottland. Hans siste besøk til Norge var høsten 1987. Da ble han med på hvalsafari til Lofoten. Det var siste gang jeg så Tim.

Timothy J. Greenwood og Viggo Ree utenfor Patch In Hotel i Slimbridge i England 1.4.1976. Her bodde mange fugleinteresserte som besøkte andefuglparken til Sir Peter Scott. Foto: Rolf Lofstad.

Timothy J. Greenwood under fugleregistrering i Abberton Reservoir i Essex i England 10.11.1975. Foto: Viggo Ree.

Tims første kunststudier fant sted på Ravensbourne College of Art i Bromley. Allerede i 1968 var han wildlife-kunstner på heltid. Da var han 21 år. Kort tid etter ble han medlem i The Society of Wildlife Artists. Tim illustrerte flere bøker, og hans arbeider ble stilt ut i en rekke gallerier i inn- og utland, bl.a. sommerutstillingene i The Royal Academy – og ikke minst The Furneaux Gallery og The Tryon Gallery i London. Han behersket både akvarell- og oljeteknikker, men som kunstner var han først og fremst en fremragende grafiker. Spesielt var han dyktig med etsninger. Rovfugler og rovpattedyr var blant favorittmotivene. Mange av hans studieturer gikk til Nord-Amerika og Afrika, men især til flere land i Asia der han konsentrerte seg om fasaner. I 1975 var han med på etableringen av World Pheasant Association, og hans store interesse for disse fuglene fulgte han livet ut. Høydepunktet i dette engasjementet var hans plansjer av 48 fasanarter til tobindsverket *The Atlas of Rare Pheasants*.

Kontakten med Tim gjennom 1990-tallet og det etterfølgende tiåret fant sted via brev og telefon. Men Tims liv ble dessverre preget mer og mer av hans forhold til alkohol. Det er en dårlig egenskap når man er billedkunstner. Spesielt dyptgripende var det at han i løpet av disse to tiårene mistet sertifikatet tre ganger – og i tilsammen 18 år. Dette begrenset hans muligheter til å gjennomføre studie- og arbeidsreiser. Da jeg snakket med han for to år siden hadde han fått tilbake sertifikatet, og han hadde forhåpninger om å kunne kjøpe seg en ny landrover og komme over til Norge. De siste årene av

hans liv i Skottland ble imidlertid preget av sviktende helse grunnet rusproblemene, og hans vennekrets ble stadig mindre. På mange måter falt han ut av samfunnet. Da hans eneste lokale venn kom for å besøke han på julaften i fjor, lå Tim ihjelfrosset i sitt kjøkken med hunden Magic hvilende oppå. Det hadde vært 20 kuldegrader på natten, og Tim hadde ikke sørget for påfyll av fyringsolje i ovnen. Så tragisk kan et menneskelivs slutt være. Avskjeden med Tim foregikk i stillhet med prest og en håndfull av hans nærmeste venner til stede. Blant disse var Keith Howman i fasanforeningen som hadde støttet Tim på ulike vis i mange år. I mars ble Tims aske spredt i innsjøen nær hans hjem i det praktfulle landskapet nær Pitlochry.

Tim døde like etter sin fødselsdag den 11. desember og ble følgelig 63 år gammel. Han etterlater seg først og fremst en stor produksjon av wildlife-kunst (se bl.a.: www.wildlifeartbytimgreenwood.com). Men hans særegne framtoning, naturglede og sjenerøsitet vil bli husket av de som fikk møte ham gjennom livet. Fred over Tims minne.

Akvarellstudie av spurveugle med grønnsisik malt av Timothy J. Greenwood på Granhaug i Maridalen og Sagene i Oslo i januar 1973. Avfotografert av Morten Brandt.

Portrett av rødrev – en av Timothy J. Greenwoods mange fargeetsninger. Avfotografert av Morten Brandt.

FVRs flotte t-skjorter

NY FVR-SKJORTE

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

NB! Fotomontasje

Str. S, M, L, XL

Pris kr 150 pr. stk. + porto

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

Helga Riekeles
E-post: helgariekeles@hotmail.com
Tlf.: 69263709

Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no

Restsalg gaupeskjorte

Kun str. S
Pris kr 100 pr. stk. + porto

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Kasserer
Stig Anderson
Erik Munchs v. 8, 4823 Nedenes
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Styremedlem
Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Knut Georg Flo, Neshaugen 83, 5226 Nesttun
mob 94 48 38 38

Otto Frenge, Havsteinflata 17 D, 7021 Trondheim
mob 94 79 53 64

Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
p. 72 49 63 91, mob 48 17 79 73

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Gornesv. 139, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Troms og Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Midt-Norge
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Vestlandet
Knut Georg Flo, Neshaugen 83, 5226 Nesttun
mob 94 48 38 38

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 12.000 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr. 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet
Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

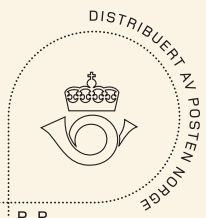
Kontingentsatser 2011

Seniormedlem	min. kr 250
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 300
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 100
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 250
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 300):
Sparebanken Soer, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: AASPNO22
IBAN number: NO872800112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

B-Economique
NORGE

P.P.

Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes

